O’ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O’RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

JIZZAX POLITEXNIKA INSTITUTI

“O’zbekistonda demokratik jamiyat qurish asoslari” kafedrasi

«O’zbekistonda demokratik jamiyat qurish nazariyasi va amaliyoti» fanidan

MA'RUZALAR MATNI

JIZZAX- 2010

ANNOTATSIYA

Mustaqillikning dastlabki kunlaridanoq O'zbekiston oz tarixiy yўlini faol izladi, bu davr qamjamiyatiga qўshilish davlatlararo ko'p qirrali aloqalarning eng maqbul yўllari izlandi.

Bularning barchasi jamiyatni yangilashning O'zbekistonga xos yo'lini keltirib chiqardi. Bu yo'l ijtimoiy yўnaltirilgan bozor iqtisodiyotini shakllantirishga jaqon , shuningdek xalqimizning turmush sharoitini, ana'nalarini, urf-odatlarini, turmush tarzini qar tomonlama qisobga olgan konstitutsion asosga ega bo'lgan respublika aqolisining manfaatlariga To'la mos tushadigan taraqqiyot jarayonidir.

Tuzuvchilar: kat.o'q.H Turmatov.
ass. O.Ortiqov

Ma'ruzalar матni "O`zbekistonda demokratik jamiyat qurish asoslari" kafedrasining 2010 yil 23 avgust № 1 sonli majlis qarori bilan tasdiqlangan.

Kafedra mudiri :

_____dots. Q. O`ralov
"____" ___________2010

Kirish

Mustaqillikning dastlabki kunlaridanoq O’zbekiston oz tarixiy yўlini faol izladi, bu davr Vatanni erkin, kuchli va ravnaq topayotgan diyorga aylantirishga intilish davri bўldi. Jaqon qamjamiyatiga qўshilish davlatlararo ko’p qirrali aloqalarning eng maqbul yўllari izlandi.

Bularning barchasi jamiyatni yangilashning O’zbekistonga xos yo’lini keltirib chiqardi. Bu yo’l ijtimoiy yўnaltirilgan bozor iqtisodiyotini shakllantirishga jaqon , shuningdek xalqimizning turmush sharoitini, ana'nalarini, urf-odatlarini, turmush tarzini qar tomonlama qisobga olgan konstitutsion asosga ega bo’lgan respublika aqolisining manfaatlariga To’la mos tushadigan taraqqiyot jarayonidir.

har bir muayyan demokratik jamiyat va ququqiy davlat ўziga xos xususiyatga ega. Fanimiz mana shu muqim xulosaga tayangan qolda, uning aqamiyatini Ўzbekiston timsolida tushuntirishga va kўrsatishga qarakat qiladi.

O’zbekistonda demokratik jamiyatni barpo etishda jaqon xalqlarining tarixiy tajribasi, xalqimizning boy va qadimiy merosi, qamda sharqona turmush tarzining o’ziga xosligi, shuningdek komil insonni tarbiyalash bilan boqliq ilmiy falsafiy qarashlar va asoslari, amaliy uslublarini tushunib olish va o’zlashtirish qoyat muqimdir. Bu ayniqsa ertaga mamlakatning kelajagi uchun javobgarlik, mas'uliyatini o’z zimmasiga olish kerak bўlgan bўlqusi mutaxassis talabalar, umuman yoshlar uchun zarurdir amaliy tajribalarni qam fanning asosiy nazariy asosi sifatida ўrganish mumkin.

«O’zbekistonda demokratik jamiyat qurish nazariyasi va amaliyoti» fanining asosiy vazifasi va ўziga xos tomoni shundaki u jamiyatni yaxlit bir butun ijtimoiy jarayon sifatida o’ganadi va qozirgi davrga xos ravishda tadqiq etadi.

Kelajak sari intilish, taraqqiyot va yuksalishning ta'minlanishi uchun yurtimizda amalga oshirilayotgan tub o’zgarishlarning nazariy asoslari, amaliy uslublarini tushunib olish va o’zlashtirishi qoyat muqimdir. Bu ayniqsa ertaga mamlakatni kelajagi uchun javobgarlik ma'suliyatini o’z zimmasiga olishi kerak bo’ўlgan bўlqusi mutaxasis talabalar, umuman yoshlar uchun zarurdir.

1-MAVZU. “O’zbekistonda demokratik jamiyat kurish nazariyasi va amaliyoti“ fanining predmeti, maqsadi va vazifalari

Milliy davlat mustaqilligi e'lon qilingandan so’ng o’tgan qisqa vaqt ichida o’zbek milliy davlatchiligining shakllanib qaror torish jarayonlari ancha tez samarali sodi bo’lib bormoqda. Demokratik insonrarvar jamiyat qurish , uning nazariy asoslarini chuqur o’rganish, amalga oshirilayotgan ishlarni chuqur taqlil qilish maqsadida “O’zbekistonda demokratik jamiyat qurish nazariyasi va amaliyoti” kursi o’qitila boshladi. Ushbu kursni o’ziga xos jiqatlari bilan ajralib turuvchi ilmiy bilimlarning majmui bo’lishi bilan birga , uning muayyan soqalariga oid asosiy qoyalar tizimi qamdir. Bu tizimda ijtimoiy qodisalar va voqealar, ular o’rtasilagi muqim aloqalar va boqlanishlar ani voqelik bilan chambarchas qolda tadqiq etiladi. Shu nuqtai nazardan qaraganda, “O’zbekistonda demokratik jamiyat qurish nazariyasi va amaliyoti ” kursining rredmeti jaqon svilizatsiyasining tarixiy tajribalariga asoslangan va Respublikamizning o’ziga xos xususiyatlarini qisobga olgan qolda, odil, demokratik davlat va fuqorolik jamiyatini barro etishning nazariy masalalarini tadqiqi etadi qamda uni amliyotchilar uchun dastur sifatida taklif etish bilan shuqullanadi.

“O’zbekistonda demokratik jamiyat qurish nazariyasi va amaliyoti ” kursi ijtimoiy voqelikning o’ziga xos qonuniyatlarini kashf etish asosida jamiyatdagi jarayon va qodisalarni taqlil qilish, tushuntirish va ilmiy xulosalar chiqarish bilan shuqunlanadi. Shu bois, ushbu kurs qozirgi ijtimoiy eqtiyoj sifatida vujudga keldi va shakllanmoqda. Shu bilan birgalikda, u barcha fanlarning ijtimoiy taraqqiyotidagi o’rnini belgilaydi va qatto dunyoqarashini rivojlantirishga qam katta qissa qo’shishi muqarrar. U o’zining mantiqiy tuzilishiga qamda ilmiy taqlil usullari va vositalariga ko’ra mustaqkam nazariy manbaga asoslanadi. Shu o’rinda BMT ning 1948 yil 10 dekabrida qabul qilgan “Inson ququqlari umumjaqon deklaratsiyasi” ning asosiy qoidalari misol bo’la olishi mumkin.

O’tgan yillar davomida ushbu qujjat jaqon jamiyatchiligi o’rtasida tan olindi va uning asosida demokratik davlvtlarning konstitutsiyalari ishlab chiqildi . Demak mazkur deklaratsiya va konstitutsiyalar demokratik odil davlat va fuqorolik jamiyati qurishning muqim mezoni va kursning nazariy asosi bo’lib xizmat qiladi, desak mubolaqa bo’lmasa kerak .

To’rlangan tajribalar shundan dalolat beradiki, qar bir millat vo’a davlat o’zining rivojlanish jarayonida o’zining milliy xususiyatlariga, xalqining tarixiy an'analariga, chunonchi ma'naviy aqloqiy qadriyatlari davlatchilik kabi o’ziga xos tajribalariga asoslanadi.

Mustaqillikning dastlabki yillaridanoq O’zbekiston o’z taraqqiyot yo`lini faol izladi, bu davr Vatanni erkin, kuchliva ravnaq torayotgan diyor aylantirishga intilish davri bo’ldi. Jaqon qamjamiyatiga kirish,davlataroko’rqirrali aloqalarning eng maqbul yo`llari izlandi. Bularning barchasi jamiyat jamiyatning yangilanishi o’zbekistonga xos yo`lni kkeltirib chiqardi. Bu yo`l ijtimioy yo`naltirilgan bozor iqtisodtiyotini shakllantirishga jaqon tajribasini, shuningdek, xalqiimzning turmushsh tarzini, an'analarini, urf-odatlarini qar tomonlama qisobga olishga asoslangan, kontitutsion asosga ega bo’lgan Respublika aqolisining manfaatlariga to’la mos tushadigan taraqqiyot jarayonidir.

Aynan shunday rivojlanish O’zbekistonning munosib turmush kechirishini ta'minlashga kafolot bo’ladi, milliy an'analar va madaniyatning yuksalishini ma'naviy-aqloqiy qadriyatlarning tiklanishini ta'minlaydi.

"Pirovard maqsadimiz, - deydi I.A.Karimov, - ijtimoiy yo`naltirilgan barqaror bozor iqtisodiyotiga, lchiq tashqi siyosatga ega bo’lgan kuchli demokratik ququqiy davlattni va fuqorolik jamiyatini barro etishdan iboratdir".

Ushbu yo’lni amalga oshirishga, demokratik jamiyatni barro etishga Rrezident I.Karimov ilgari surgan besh tamoyil asos qilib olindi. Bu tamoyillar faqat bizning mamlakatimizda emas, boshqa davlatlarda qam tan olindi. Uning asosiy mazmuni quyidagilar:
iqtisodiyot siyosatdan ustivor bo’lishi va buning uchun iqtisodiyot mafkuradan xoli bo’lishi;
davlat asosiy isloqotchi bo’lishi;
qonun va qonularga rioya qilishning qamma narsadan ustunligi;
kuchli ijtimoiy siyosat yurgizish;
bozor iqtisodiyotiga o’tish bosqichma-bosqich amalga oshirilishi kerak;

1.2.“O’zbekistonda demokratik jamiyat qurish nazariyasi va amaliyoti”kursining ququqiy demokratik davlat fuqorolik jamiyat nazariy asoslarini yaratishdagi roli.

Jaqonda ideal demokratik jamiyat qam, ququqiy davlat qam yo`q. qar bir demokratik jamiyat va ququqiy davlat o’ziga xos bo’lgan xususiyatga ega. Kursimiz mana shu muqim xulosaga tayangan qolda, uning aqamiyatini O’zbekiston misolida tushuntirishga intiladi. Usinfiylik va partiyaviylik qoyalaridan mutloqo qoli bo’lib, unda iqtisodni mafkuradan ustun qo’yish, insoniylik, milliy istiqlol va tiklanish, ijtimoiy-siyosiy barqarorlik qoyalari muqim o’rinni egallaydi. Shu jiqatdan olganda o’tish davrining muqim xususiyatlari mazkur kursda yaxlit tarzda, yaqqol va aniq mujassam ravishda o’z ifodasini toradi.

Demokratik jamiyat qurish sharoitida nazariya bir yoki bir necha, tor doiradagi ijtimoiy-siyosiy guruqlarning, shu jumladan, yagona millatning manfaatlarigina emas, balki butun insoniyatning yuksalishiga xizmat qiladigan qoyalarga tayanishi kerak bo’ladi. Zero qozirgi ilm-fan, teznika rivoji va taraqqiyotining ustivor yo`nalishlari insoniyatning er yuzida qanday keskin ijtimoiy-siyosiy vaziyatda yashashi va faoliyat ko’rsatishi masalasini qo’ymoqda. Agar ushbu muammoni qal etish, O’zaro maqbul va manfaatli yo`llar bilan amalga oshirilmasa, aksincha sinfiy manfaatlar nuqtai-nazardan qal qilinsa, umumbashariy falokat muqarrardir. Bu falokatni oldini olish endilikda, jamiyatda tutgan ijtimoiy o’rni va mavqeidan qat'iy nazar, barcha insonlarga boqliq. Uni bartaraf etish sinfiy va guruqiy manfaatlarini ustun qo’yishni inkor etadi. Natijada ijtimoiy totuvlik, murosa-madora birinchi va qal qiluvchi o’riga chiqadi. Shunga ko’ra kursning nazary va metodologik asoslariga yangtcha, zamonaviy fikrlash talablari taqozosi bilan yondashish zarur. Bu umuminsoniy qadriyatlarning biri bo’lgan milliylikni sinfiylikdan va shovinistik baynalminalchilikdan ustun qo’yishdir. Zero, bu muammolarni qal etmay demokratik jamiyat qurish, uning mafkurasi va nazariyasi muammolarini echish qayri-tabiiydir.

Yuqoridagi fikrlarga asoslangan qolda "O’zbekistonda demokratik jamiyat qurish nazariyasi va amaliyoti" kursining asosiy vazifasi va uning o’ziga xos tomoni shundaki, u jamiyatni yaxlit bir butun ijtimoiy jarayon sifatida o’rganadi qamda qozirgi davrga mos ravishda tadqiq qiladi.

O’zbekistonda demokratik jamiyat barro etishda jaqon xalqlarining tarixiy tajribalari, xalqimizning boy va qadimiy merosi qamda sharqona turmush tarzining o’ziga xos jiqatlari, shuningdek, komil insonni tarbiyalash bilan boqliq ilmiy-falsafiy qarashlar va amaliy tajribalarni qam kursning nazariy asosi sifatida o’rganish mumkin.

Prezident I.A.Karimovning "O’zbekistonning o’z istiqlol va taraqqiyot yo`li" kitobida juda aniq va mukammal qilib ta'riflanganidek, "O’zbekiston - kelajagi buyuk davlat. Bu - mustaqil, demokrratik, ququqiy davlatdir. Bu - insonrarvarlik qoidalriga asoslangan, millati, dini, ijtimoiy aqvoliYu, siyosiy e'tiqodidan qat'iy nazar fuqorolarning ququqlarini ta'minlab beradigan davlatdir.

Boshqacha qilib aytganda, O’zbekiston Respublikasi, birinchidan, o’z taqdirini o’zi belgilaydigan, ummbashariy qadriyatlar ustivorligiga asoslangan, insonrarvarlik qoidalarini tan oladigan demokratik davlatdir. Ikkinchidan, fuqorolar osoyishtaligi va milliy totuvligini ta'minlashni o’zi uchun maqsad qilib olgan tinchlik sevar davlatdir. Uchinchidan, o’zbek xalqining boy ijtimoiy-ma'naviy merosiga, milliy, madaniy-ma'naviy, aqloqiy, tarixiy qadriyatlari, milliy urf-odatlari, an'analariga tayanib ish tutadigan insonrarvar davltdir. To’rtinchidan, qozirgi va kelajak avlodlar oldidagi yuksak ma'suliyat chuqur anglab va qis qilib faol ichki va tashqi siyosat olib borayotgan davlatdir. qoziogi paytda O’zbekistonda qaror torayotgan davlat - bu demokratik davlatdir.

Demak, "O’zbekistonda demokratik jamiyat qurish nazariyasi va amaliyoti" kursi inson manfaati, erkinligiva qadr-qiymatiga xizmat qiluvchi tinchlik, meqnat, ozodlik, birodarlik, adolat va baxt kabi umuminsoniy qadriyatlarga asoslanib, demokratik jamiyat qurishning umumbashariy ilqor qoyalarini amalga oshirishning qulay oshirishning qulay usul va yo`nalishlarini o’zida aks ettiradi.

Kursning asosiy manbalari O’zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining qaror va qonunlari, Respublika Rrezidentining farmonlari, qukumat qaror va farmoyishlari, Ayniqsa Rrezidentning bir qator fundamental asarlari: "O’zbekistonning o’z istiqlol va taraqqiyot yo`li", "O’zbekiston - bozor munosabatlariga o’tishning o’ziga xos yo`li", "O’zbekiston iqtisodiy isloqotlarni chuqurlashtirish yo`lida", "O’zbekiston XXI asr bo’saqasida: xavfsizlikka taqdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot

kafolotlari" "O’zbekiston buyuk kelajak sari", "O’zbekiston XXI asrga intilmoqda", "qozirgi bosqichda demokratik isloqotlarni chuqurlashtirishning muqim vazifalari" va boshqalar qisolanadi

Yuqoridagi asarlarda qamda keyingi nutq va ma'ruzalarda O’zbekistonda amalga oshirilayotgan isloqotlarning vazifalari, ustivor yo’nalishlari dastlabki yakunlari qamda saboqlari qar biri aloqida bosqichga xos ravishda asoslab berilgan: demokratik ququqiy davlat va fuqorolar jamiyatining ijtimoiy-siyosiy , iqtisodiy, ququqiy. ma'naviy asoslarini ma'lum tizimga solinishi bilan birga, ular asosida barro etilayotgan yangi jamiyatni takomillashtirish, demokratik boshqarishning asosiy tamoyillari ishlab chiqilgan.

Kelajak sari intilish, taraqqiyot va yuksalishning ta'minlanishi uchun Respublikamizda amaolga oshirilayotgan tub o’zgarishlarning nazariy asoslarini amaliy uslublarini tushunib olish va o’zlashtirish qoyat muqimdir. Bu ayniqsa ertaga mamlakatning kelajagi uchun javobgarlikni o’z zimmasiga olishi kerak bo’lgan bo’lqusi mutaxassislar, umuman yoshlar uchun zarurdir.
qisqacha xulosalar.

"O’zbekistonda demokratik jamiyat qurish nazariyasi va amaliyoti" kursi milliy istiqlol, mustaqillikning mevasidir. Utobora mustaqil fan va o’quv darsi sifatida shakllanib, mustaqil O’zbekiston fuqorolari siyosiy tafakkuurining vujudga kelishiga, ular qurayotgan jamiyatning ilqor rivojlangan va jaqon qamdo’stligi qatoridan o’ziga munosib o’rin egallab olishiga xizmat qiladi.

2-Mavzu: Demokratik jamiyat to’qrisidagi dastlabki qarashlar va uning rivojlanish bosqichlari

O’zbek xalqi, recpublikamizning barcha meqnatkashlari O’zbekicton muctaqilligining cakkiz yillik muborak to’yini zo’r tantana bilan munocib nishonladilar.Bazi "karomadguylar" O’zbekictonda muctaqillikka guyo bir tarixiy tacodif okibatida ocongina, xech kanday kurashciz va kon tukilmacdan erishildi, deb davo kiladilar. Bu - tarixiy xakikatni inkor kilish, coxtalashtirish demakdir. Muctakillikka biz tacodifiy ravishda yoki bulmasa oconlikcha erishganimiz yyk. Unga xalkimiz kur yidlar davom etran jiddiy va mashakatli kurash evaziga erishdi.
Ma'lumki, kadimgi Turkistonning mislsiz tabiiy resurslari, moddiy va manaviy boyliklari bir necha yuz va ming yillar osha ajnabiy mamlakatlarning dikkat-etiborini uziga tortib, boskinchilik ishtaxalarini oshirib kelgan. Miloddan avvalgi 104-101 yillarda Xitoy istilosini yoki V asrda Eftalitlar boskinini, Eron shoxlarining, Yunon-Makedon imreratorlarining, arablar va tatar-mugullarning istilochilik xarakatlarini yodga olish buning uchun kifoyadir.
Shu tufayli Turkiston eng kadimiy davrlardan boshlab dushmanlarga karshi kurashda buyuk jasorat maydoni bulib keldi. Kayxusrav boshchiligidagi Eron boskinchilariga Tomaris tomonidan kursatilgan mardlik, erksevar, vatanrarvar Shirokning Doro kushinlarini aql-idrok bilan engganligini tarix xech kachon unutmaydi. Yurtimizga kilingan - xarbiy tajovuzga xalkimiz uzining munosib javobini bergan. Xalkimizning asl farzandlari, Sritamenning Aleksandr Makedonskiyga karshi, arablarga karshi Mukanna boshchiligidagi kuzqolon, Chingizxon boshchiligidagi tatar-muqul galalariga karshi Jaloliddin Manguberdi, Temur Malik, Maxmud Torobiy, xalkimiz asl farzandlarining Vatanimiz, xalkimiz ozodligi va mustakilligi uchun kurashi yulidagi tarixiy xizmatlari buning yorkin misolidir.
Demak, biz o’z tariximizni chukur bilishimiz, utmish avlod-ajdodlarimizning erkin va ozod xaet uchun, rorlok istiklol uchun boskinchi ajnabiy zolimlarga karshi olib borgan kurashlarini keng tasavvur etishimiz Jaloliddin Manguberdi singari dovyurak, matonatli xalk yulboshchilari va kaxramonlari yorkin siymolarini kalbimizga jo etishimiz, ona diyorimiz tarixining mana shu olovli laxzalari tugrisida bir ovoz bilan baralla kuylamogimiz xam farz, xam karzdir.
2.2.Turkistonda milliy mustakillik qoyasining shakllanishi, xalqimizning chorizm mustamlaka siyosatiga qarshi kurashi va uning bosqichlari.
Milliy mustakillik uchun olib borilgan xaet-mamot janglari chor Rossiyasi Turkistonni bosib olgandan keyin xam davom etdi. Dur-javoxirlar ulkasi bulgan Turkistonga bulgan kizikish Rus davlatida Retr Birinchi davridayok boshlangan. Knyaz Aleksandr Bekevich-Cherkasskiy boshchiligida 1714 yilda va 1715 yilda karitan Ivan Buxgaltis boshchiligida Xivaga kilingan ikkita

yurish maglubiyatga uchragan. Chor xukumatining Turkistonga karshi keng mikyosdagi yurishlari 1852-1876 yillarni uz ichiga oladi. 1864 yilda Turkiston, Chimkent, Avliyo Ota, 1865 yilda Toshkent bosib olindi 1867 yilda Ettisuv viloyati tashkil etildi. 1868 yilda Samarkand, 1876 yilda Fargona viloyati Rossiya tasarrufiga utdi. 1867 yilda Kukon va Buxorodan tortib olingan erlar xisobiga Turkiston general-gubernatorligi tuzildi. Turkiston shu tarika chor Rossiyasining tom manodagi mustamlakasiga aylandi. Maxalliy xalk uchun mustakillik utmishga aylana boshladi. Chor istilochilari Turkiston erlarini egallash uchun xar kanday vaxshiylik va kotillikdan tar tortmagan. l881 yil 12 yanvarida general Ckobelev buyrugi bilan Kukterada 22,5 mingdan ziyod begunox turkman, kozok, uzbek, kirgizlarni chorib tashlanishi yoki 30 maydan 1 iyunga ytar kechaci Samarkand ukka tutilib va batamom yokib yuborilishi buning icbotidir. Chor amaldorlari Turkicton tabiiy va ikticodiy boyliklarini talash bilan cheklanmay, moddiy va manaviy madaniyat boyliklarini xam Rocciyara majburan olib keta boshladilar.

Turkictonda muctamlakachilik zulmi, ikticodiy, cinfiy-ciyociy, milliy taxkirlashlar, chor amaldorlari va maxalliy xukmdorlar tomonidan kilingan adolatcizlik erli axolini kaxr-gazabini oshirib yubordi.

Konida erkka, muctakillikka bulgan intilish turkictonliklarni muctamlakachilik zulmiga karshi kurashga chorladi. 1856 yilda Cirdaryoda Xonxuja qurmuxammad, l871 yilda Eshmuxammad Eshon boshchiligida, 1878 yilda Andijonda Etimxon, 1882 yilda Darvishxon, 1893 yilda Kukonda Shokirxon, 1893 yilda Andijonda Dukchi Eshon raxbarligidagi kuzgolonlar, 1916 yilda Jizzax kuzgoloni va shu kabi yuzlab micollarni keltirish mumkin.

Ushbu xalk xarakatlari erk, ozodlik va milliy muctakillik uchyi kyrashda xalk ommaci yanada jircrok va muctaxkamrok bulishni, bir yokadan bosh chikarib dadil xarakat kilishi zarur va lozimligini ochik-oydin kursatdi.

2.3.Sobiq ittifoq yillarida mustaqillik uchun olib borilgan kurash shakllari.

1917 yil Oktyabr inkilobidan Turkicton xalklari katta umidlar kutran edilar. Xalklar Shuro xokimiyati mexnatkashlarga chinakam baxt-caodat ato etadi, turmushni farovon kiladi, eksrluatatsiya, cinfiy va milliy zulmni, muctamlakachilikni abadiy tugatadi, millatlarning uz takdirini uzi xal etishini ta'minlaydi, incon xukuklari va erkinliklarini amalga oshiradi, deb actoydil ishongandi. Shuro xokimiyatiga ishongan Turkictonning asl farzandlari, millat reshvolari ozodlikka chikdik, deb ishonib ulkamizda muctakil davlat tuzish, milliy xalk vakillaridan iborat xokimiyat tuzilmalari barro etish xarakatida buldilar.

Turkictonning milliy raxbarlari 1917 yilda Kukon shaxrida mucul-monlarninr IY kuriltoyida Turkicton Muxtor Jumxuriyatini elon etishdi va xukumat tuzishdi. Turkictondek boy-badavlat ulkani kuldan chikarishni sira ictamaran yangi kiyofadagi mustamlakachilar Kukon muxtoriyatini yukotishga kirishdilar. Konga botirilgan muxtoriyot xalkning milliy muctaqillik uchun olib borayotgan kurashininr yangitdan boshlanishi va avj olib ketishiga mukarrar ravishda keng yyl ochdi. Tarixra "bocmachilik" xarakati deb kiritilran milliy ozodlik xarakati 16 yil davom etdi. Cobik Ittifokning dactlabki kezlaridan boshlab muctakillikka erishgunimizga kadar uzbek xalkining - millatrarvar ziyolilari, atokli davlat arboblari, etuk milliy kadrlarimiz katagonlik yillari kurbonlari bulran bulcalarda uzlarini mardonavor tutishlari, xalk, millat manfaatlarininr codik ximoyachilari bulib koldilar. Rrezidentimiz I.A.Karimov takidlaganlaridek, - "bizning xalkimiz ana shunday ogir kunlarni boshidan kechirdi. Urush jaroxatlaridan kam bulmagan kora kunlarning ruvoxi buldi. Birok by kunlar xam bizga tarixdan, kechagi kunimizdan cabok bulib kolishi kerak. Biz oku-korani tanidik, odamlarni odamlardan ajratishga muyaccar buldik".

Qisqacha xulosalar.

Xuloca kilib aytganda, avlod-ajdodlarimiz tomonidan olib borilgan kurashlar bulmaganda biz xech kachon ozodlikka erishaolmasdik, muctakil bylaolmacdik. Xalkimiening asl farzandlari yaratib ketgan tar-zamin bulmaca, muctakillik kacrining tamal toshi kuyilmaganda orzularimiz ruyobga chikmacdi. "Muctakillik roydevoriga xalkimizning boshiga tushran ogir kunlarda katagonlarga uchrab, gunoxciz kurbon bulran minglab zabardact, ynutilmac farzandlari tamal toshlarini kuygan".

3-Mavzu: Mustaqillik va demokratik jamiyat qurilishining «O’zbek modeli»

O’zbekiston mustaqillika erishgandan so’ng, kelajakda qanday yo’ldan borishi masalasi kun tartibiga qo’yilgan eng dolzarb masalalardan biri bo’lib qolmoqda. Buning bir qator ob'ektiv va sub'ektiv sabablari mavjud. Uning ob'ektiv sabablaridan biri jahonda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining barcha davlatlarga mos keladigan biron bir tayyor andozasi mavjud emas va bo’lishi ham mumkin emaligi edi. Ikkinchi ob'ektiv sababi ma'muriy buyruqbozlikka asoslangan tuzumga xos ijtimoiy munosabatlar va qoidalar endilikda respublikada barpo etilayotgan yangi ijtimoiy yo’naltirilgan, bozor iqtisodiyotiga asoslangan huquqiy demokratik davlat manfaatlariga mos kelmasligi edi. Mulkchilik va uni boshharish, ishlab chiqarishdagi inson omilining ortishini hisobga olgan holda davlatni boshharishning butunlay yangi shaklini vujudga keltirish zarur edi. Demak, birinchidan har bir davlat demokratik taraqqiyot yo’liga kirishi uchun ma'lum bir muddat talab qilinadi. Ikkinchi vaqtni qo’ldan boy bermasdan rivojlanishning tarixiy jihatidan asrlar mobaynida shklangan an'analari asosida O’zbekistonning o’ziga xos taraqqiyot yo’lini ishlab chiqarishni bir dakika ham kechiqtirib bo’lmas, yangi kontseptsiya ishlab chiqish zarur edi.

Mamlakat Prezidenti O’zbekiston fuqarolari uchun tabiiy haq-huquq va shuningdek oliy ne'mat bo’lgan mustaqillik to’g’risida so’z yuritar ekan, uni jamiyat rivojining asosi, bugungi va istikboldagi taraqqiyotimiz sharti, barcha islohatlarimizning mezoni va nig’oyat, barcha amal qiladigan bosh tamiyil deb ta'rifladi.shunday ekan u jamiyat a'zolari lodiga muttasil yangi-yangi vazifalarni qo’yadi va uning bajarilishini talab qiladi. Zero, taraqqiyotning har, bir bosqichi, turli tuman muammolar va ularni bartaraf etishyo’lidagi tadbirlardan iboratdir deb ta'rifladi. Shunday ekan u jamiyat a'zolari oldiga muttasil yangi-yangi vazifalarni qo’yadi va uning bajarilishini talab qiladi.zero, taraqqiyotning har, bir bosqichi, turli tuman muamolar va ularni bartaraf etish yo’lidagi tadbirlardan iboratdir.

xalqaro hamjamiyat tajribasi shuni ko’rsatmokdaki, mustaqillikning ilk asnolarida vujudga kelgan muammolar echimini izlashda sustkashlikka yo’l qo’yish ogir ijtimoiy larzalarga olib kelishi mumkin. Zotan, har qanday echilmagan muammo yana boshqa xavf qator xavf-xatarlarni keltirib chiharib, davlat taraqqiyotining ancha murakkablashishiga olib keladi. Demak, mamlakat taqdiri uchun ma'sullikni o’z zimmasiga olgan hokimiyat to’zilmasi u borada bir nafas ham behamlikka yo’l qo’ymaslik, doimo uygok va harakatda bo’ladi. Darhaqiqat, mustaqillik bir tomondan, milliy taraqqiyot yo’lini erkin tanlash borasida ulkan ma'suliyat yuklasa, ikkinchi tomondan, esqilikka barham berish va yangi jamiyatga asos yaratish uchun bekiyos imkoniyat yaratadi. Shu nuktia nazardan, mustaqillikni demokratiya uchun eng zarur shart sharoit deb atasak bo’ladi.

O’tmish, bugun kelajak? bir biriga tutashday tarixiy paytlarda mustaqillik davrini boshidan kechirayotgan har bir davlat bir tomondan, demokratiya borasida jahon xalqlari orttirgan boy tajribadan millat manfaatlari yo’lida foydalanishga majbur bo’lganini , ikkinchi tomondan uni o’ziga xos noyob bir sharoitda joriy etish bilan bog’liqmuamolarga dich keoganligini tarixiy tajribalar ko’plab mamlakatlar misolida tasdiqlangan.

Ana shunday ziddiyotli va murakkab bir paytda O’zbekiston o’zining milliy mustaqilligini demokratiyaning o’zviy bog’liqligini ta'minlash orhali hal etishi mumkin edi. Bu masalani hal etish jarayonida davlatimizning siyosiy rahbariyati ham ichkisidan, ham tashharidan turli harshiliklarga duch keldi. Mamlakat tashharisida, ayniksa sobiq markazdagi «siyosiy karomatgo’ylar»ning xalqimizning dunyoqarashini zaharlash maqsadida «sizlar mustaqil davlat kurishga kodir emassizlar!», sizlar mute karam millatsizlar, siz uchun biz fikrlaymiz, nazariya yaratamiz, sizlar bajarasizlar, xolos degan qarazgo’y fikralari ommaviy axborot vositalaridan o’rin olar edi. Mamlakat ichkarisidagi ayrim alamzada partokratlar «Endi xalq markazsiz yashay oladimi?», Respublikada ijtimoiy-siyosiy barqarorlik ta'minlanadimi deb xavotirlashsa, «O’zbekistonda qanday jamiyat kuriladi?» kabi savollarga esa har kim o’zicha javob qilar edi. Prezident I.A.Karimov iborasi bilan aytganda, «vaziyat shunday kelgan ediki, mustaqil O’zbekiston qayta dunyoga kelgan kuniyok oyoqqa turishga, o’zi yurishga majbur bo’ldi.» bunday sharoitda O’zbekiston uchun o’ziga

xos istiklol va taraqqiyot yo’lini tanlash, miliy mustaqillik va demokratiyaning umumbashariy tamoyillariga asoslangan o’z andozasini ishlab chiqishi lozim edi.

Ana shunday ulug’ ma'suliyatni o’z zimmasiga olgan I.A.Karimov O’zbekistonning raxbari sifatida asosan ikki narsani mushtarak holda olib bordi. Ulardan biri mamlakatimizning o’z ijtimoiy iqtisodiy taraqqiyot yo’lini ishlab chiqarishda rivojlangan mamlakatlarning ko’p asirlik tajribasini o’rganish va ularning bizga makbkl ijobiy jihatdan o’zlashtirish bo’lsa ikkinchisi O’zbekiston xalqining turmush tarzi, mentaliteti va an'analariga tayanishdan iborat bo’ldi. Unga Mslom Karimov tomonidan taqlif qilingan besh tamoyil asos qilib olindi.

Bu murakkab o’tish jarayoni, ya'ni hokimiyatning xalq ?o’liga o’tishi millatidan, eng avvalo batamom yangi g’oyani qurol qilgan siyosiy rahbariyatdan matonat, sabr bardosh va siyosiy uddaburonlikni talab qilar edi. O’zbek modelini bugungi kunda demokratik jamiyat borpo etishda muhim, o’zga model ekanini dunyoning juda ko’plab siyosatshunos etakchi olimlari o’rganmokda va uni tahlil qilmokdalar.

«KPSS» deb atalmish slida esa ulkan bir hududni o’z kulida ushlab to’rgan partiya davlat mashinasining so’ngi s'zdida ham Prezidentning masalaga jiddiy e'tibor berganligi O’zbekistonning mustaqillik e'lon qilganligi shunchaki bir his-?ayajonni tukib solish emas balki ortga ?aytmaydigan strategik maqsad yoki akt ekanligining yorqin isboti hisoblanadi. Endilikda O’zbekistonga nisbatan dunyodagi barcha davlatlari tulakonli mustaqil sub'ekt sifatida va tub manfaatlarning birdan bir rasmiy ifodachisi ekanligini tan olgan o’zaro samarali munosabatlar o’rnatishga munosib xalqaro siyosatning mustaqil, daxlsiz sub'ekti sifatida munosabat bildirishi uchun zarur huquqiy siyosiy asos yaratildi. Mustaqil davlatimiz g’oyalarining nazariy va huquqiy asoslarini yaratish hamda uning shakllanishida sobiq Itfokda birinchi bo’lib, 1990 yil 24 martda kabo’l qilinishi O’zbekistonda prezidentlik institutini ta'sis etish to’g’risidagi harori bo’lgan edi.prezidentlik institutining ta'sis etilishi uzoq yillar mobaynida respublikamizda ijtimoiy iqtisodiy, siyosiy ma'naviy sohalarda tuplanib qolgan muammolarni hal etishning birdan bir to’g’ri echimi edi.

Milliy mustaqillikni mustahkamlashda chuqur, har tomonlama demokratik o’zgarishlarning ahamiyatini oldinrok va aniqroq his etgan I.Karimov boshchiligidagi siyosiy rahbariyat o’z faoliyatini birinchi navbatda, boshharuv va xafsizlik tizimga kiruvchi barcha muassasalarni metropoliya ixtiyoridan chiqarish va ularni xalq xoxish irodasining timsoli bo’lmish milliy davlatimiz tasarrufiga o’tkazishdan boshladi. Yuzaki qaraganda, bu jarayon bosqichma bosqich kechganligi bois, unchalik ko’zga tashlanmagan bo’lsada, aslida mustaqil demokratik davlat va jamiyatga asos solish nuktiy nazaradan O’zbekistonliklar uchun taqdirbardor bo’lish edi. Chunki hokimiyat organlarining xalq tasarrufiga olinishi, jamiyatni idora etish endilikda tom manoda, umummilliy vazifa va javobgarlik darajasiga ko’tarilganligini bildirar edi.

hokimiyat organlariga nisbatan xalqning suvereniteti, ya'ni xalq ixtiyoriga bosqichma bosqich o’tkazilishi milliy an'analar, ko’nikmalar hamda o’zoro individlar darajasida barchaga mos keladigan batomom yangi demokratik institutlarni barpo etish bilan bog’liqulkan jarayonni kuchaytirdi. Shunday ekan, milliy mustaqillikning e'lon qilinishiga millatni, qolaversa, uning genofondini butkul barbod bo’lishdan asrab holish maqsadi yo’lidagi oliy siyosiy rahbariyatning ulkan reformatorlik ishi kontekstida qarash lozim.

Ma'lumki, milliy siyosiy madaniyat va siyosiy ong darajasi jamiyat hayotida inson ishtirokining qandayligini belgilaydi. U yuksak bo’lgan joyda odamlar hokimiyat ishida faolro? ishtirok etishadi. harorlar qanday ?abo’l qilinishi, uning ijrosi qanday nazorat qilinayotganligini ko’zatib borishadi, munosabat bildirishadi. O’z hayoti va tub manfaatlariga bevosita daxldor bo’lgan tadbirlarga befarq qarashmasdan, aksincha, ularni tayyorlashda ishtirok etishadi, harorlar ijrosi uchun o’z mas'uliyatini xis qiladi.

Prezident I.A Karimov axolining siyosiy faolligini kuchaytirish, jamiyatda manfaatlar va qarama harshi kuchlar o’rtasida muvozanatni taminlaydigan kuchli mexanizmlarni shakllantirish zarurligiga alohida etibor berib kelmoqda. Bu mexanizm eng avvalo, jamiyatni erkinlashtirish orhali fuqarolarning har bir saylovga mamlakat taqdiri uchun ahamiyatli tadbir sifatida munosabat qilishni ta?azo etadi. Odamlar o’z manfaatlari va maqsadlarini amalga oshirish, xa? xu?u?larini ximoya qilish uchun saylovlarda ishtirok etish zarurligini anglashi zarur bo’ladi.

Prezident I.A.Karimov milliy taraqqiyot tamoyillarini ishlab chihar ekan, O'zbekistonning birinchi navbatda insonparvarlik qoidalariga asoslangan, millati, dini, ijtimoiy axvoli, siyosiy e'tiqodlaridan ?atiy nazar, fuqarolarning xu?u?lari va erkinliklarini ta'minlab beradigan davlat bo'lishiga katta umid bog'lamoqda.

4-Mavzu: O'zbekistonda demokratik jamiyatni barpo etishda o'tish davrining zarurligi, uning o'ziga xos xususiyatlari

O'tish davri ijtimoiy-siesiy fanlar mavzulari tizimidagi dolzarb masalalar qatorida turadi. Chunki mamlakatlar o'zlarining yuksak taraqqiyot darajalariga ma'lum oraliq bosqichlarini bosib utmasdan erisha olmaydilar. Ana shu oraliq bosqichini o'rganish nafakat nazariy, shuningdek, amaliy ahamiyatga ham egadir. Ammo u mustaqil mavzu sifatida ijtimoiy-siyosiy va iqtisodiy adabiyotlarda ilmiy jihatdan juda kam o'rganilgan. Buning asosiy sababi, uning aniq mezonini va boshlanishi nuktasi bilan poyoni (oxirgi muxlat) masalasini aniq belgilash murakkabligicha qolayotganidir. Xullas,O'zbekistonda demokratik jamiyatga o'tish davrini ham mukammal o'rganishga alohida ehtiyoj sezilmokda. Chunki uning boshlanishi va poyonining mezonlarini aniqlamasdan turib, jamiyat hayotida sodir bo'ladigan yoxud sodir bo'lishi mumkin bo'lgan jarayonlar haqida aniq kontseptual g'oyalarni ishlab chiqish ham mumkin emas. Bu jarayonlar nega turli mamlakatlarda turlicha sodir bo'ladi? Ularning muxlati nega har bir davlatda turli xil vaqtlarda davom etadi? O'tish davrida kuchlar nisbati qanday xolatda bo'ladi? Shu manoda uni upganish bugun o'tish davrini o'zboshtdan kechirayotgan O'zbekiston uchun ham nazariy ham amaliy ahamiyatga egadir.Ngaki uni o'rganish biz ko'rayotgan jamiyatda sodir bo'ladigan jarayonlar darajalari to'g'risida aniq tasavurlarga ega bo'lish va unga etib borish yo'llarni aniqlash imkonini beradi.

O'tish davri barcha mustaqillika erishgan davlatlarning yuksak taraqqiyotiga erishish jarayonidagi o'zigi xos oraliq muxlat hisoblanadi. U har qanday davlat uchun umumiy qonuniyatdir. Chunki davlatlar vujudga kelishi bilanok, birdaniga yuksak taraqqiyot darajasiga kutarila olmaydi, balki har bir davlat, eng avvalo, shakllanadi va ma'lum tarixiy taraqqiyot bosqichlarni o'z boshidan o'tkazadi. Ma'lumki, har bir davlatning vujudga kelishi rivojlanish va yuksak darajasiga kutarilish jarayonlari olimlar tomonidan o'rganilgan va bugungi kunda o'rganish davom etmokda. Xush, o'tish davri o'zi nima? Nima uchun o'tish davri deb aytiladi? Bu kabi savollarga mukammal javob ilmiy adabiyotlarimizda eng kam ifoda etilgan muammolardan biridir. Shunga ko'ra, uni mukammal tarzda o'rganmasdan turib, mamlakatimizning rivojlanish xususiyatlarini aniq tasavvur qilib bo'lmaydi. Zero, bugun yuksak rivojlangan yoki kam tarakkiy etgan yoxud endigina rivojlanish tomon qadam tashlayotgan mamlakatlarning bir iqtisodi, ijtimoiy—siyosiy tuzumdan ikkinchisiga o'tish jarayoni aynan takrorlanmaydigan xodisadir. To'g'ri,urish davri uchun barcha mamlakatlarga xos umumiy qonuniyatlar ham mavjud. Ular siyosi hokimiyatni o'zgartirish, iqtisodiy islohatlarni amalga oshirish yani yangi tafakkur va turmush tarzini shakllantirishda namoyon bo'ladi. Mmo ularni amalag oshirish ham davlatlar va unda yashayotgan xalqning mentaliteti bilan chambarchas bog'liqbo'ladi. Xush, nega shunday? O'tish jarayoni tayyor andozalar yoki modeldan foydalanib, pirovard maqsadni amalga oshirishga kirishilsa yoki ma'lum tarixiy bosqichni bosib utmasdan,yuksak taraqqiyotga erishib bo'lmaydimi?

Xuddi ana shunday savollarga javob topish uchun ham urush davri haqidagi qarashlarni o'zida mujassamlashtirgan mukammkl kotseptsiyani ishlab chiqarish ehtiyoji ortib bormoqda. Ayniksa, bu ehtiyoj mamlakatlar taraqqiyoti sodir bo'layotgan turli tumanlik, uning zaminidagi muammolarni yuzaga kelishi va ularni hal qilish usullarini ishlab chiqish jarayonidagi o'ziga xoslik tufayli kuchayib bormoqda.

O'tish davriga munosabat bildirgan germaniyalik olim Leonid Levitin shunday yozadi: «odatda , «o'tish davri » so'zlarini aynan tushunib, uni o'tmish va kelajak oraligidagi bugun deb uylaydilar. O'tish davrining paydo bo'lishida, bunday qarashlarga ko'ra, o'tmish—sabab, kelajak esa__ maqsad tarzda voqea bo'ladi».

Shunday muallifning yana bir xulosasi mavjudki, u ham etiborga loyik. Jumladan, u shunday yozadi? «tabiyki , o’tish davrlari turli xildagi tartibsiz jarayonlar mavxumotliklar bilan tula . Kimdir bunday davrlarni «Daryo buylab o’zala tushgan ko’prikka » deb, o’xshatib ta'riflagan edi ».

S.Abduxolikovning fikricha, «ijtimoiy taraqqiyot bir tamaddundan ikkinchi tamaddunga o’tish, birinchi namunadagi madaniy borlikdan ikkinchi namunadagi madaniy borlikka o’sib o’tishi tarzida yuz beradi».

Totalitar tizimdan demokratik jamiyatga o’tish kaysi sohada yuz berishiga karab, u ma'no mazmunini anklash mumkin bo’ladi. Demokratik taraqqiyot bosqichiga o’tish uning mukarrarligini hisobga oladigan bo’lsak uning zarurligini inkor etib bo’lmaydi. Chunki jamiyat ham inson kabi bzaga kelganidanok yuksak kamolot darajasiga kutarila olmay balki,ma'lum bosqichlarnibosib o’tishi zarur bo’ladi. hamma masala ana shu bosqichlarni o’ziga xosligini , ularda mavjud bo’ladigan muammolar ko’lamini aniqlash va hal qilish mexanizmlarini ishlab chiqish bilan bog’liq. Ammo bu – jo’n, oson ish emas. Chunki jamiyatning bir bosqichdan ikkinchisiga o’tish jarayoni keng ko’lamdagi vazifalarni kamrab oladi. Ularni amalga oshtrishda nafakat ob'ektiv, ayni paytda, sub'ektiv omillarni ham hisobga olish zarur. Ularning o’tish davridagi o’zaro alokadorligi va munosabati alohida e'tiborga molik. Shuning uchun ham, o’tish davri haqida fikr yuritganda fakat jamiyatning demokratik tizimga o’tish xusuiyatibilan cheklanmasdan, balki ungacha jamiyatlar bir bosqichdan ikkinchisiga o’tish uchun zarur bo’lgan oraliq ham nazarda tutilmokda.

Bugun umuman tarixiy davrga, shu jumladan o’tish davriga qarashlar tubdan o’zgardi, ular mazmunan zamonamizning o’ziga xos qadriyatlarga asoslangan. Professor I. Ergashevto’g’ri ta'kidlaganidek, «Bugun tarixiy davrga qarash o’zining mazmuni va mohiyatiga ko’ra, an'anaviy yakka mafko’raviy qarashdan tubdan farq qiladi. Mustabid tuzumning emirilishi bilan tarixiy divrni siyosiylashgan , mafkuralashgan mazmunida ta'riflashga barham berildi » Demak, o’tish davrini siyosiy, falsafiy, iqtisodiy va ma'naviy-ma'rifiy sohalarda kechayotgan murakkab dinamik jarayonlarning sabab va oqibatlarni o’zida mujassamlashtirgan alohida tushuncha sifatida e'tirof etish hamda shu yo’nalishda tahlil qilish to’g’ri bo’ladi.

Ana shunday qarashlarning majmuasigina o’tish davrining mohiyatini o’zida tula ifodalaydi. Albatta, o’tish ddavri nimadan nimaga yoxud kaysi biriga o’tilishi haqida gap borishi masalasi dunyo olimlari diqqatida to’rganligini ham ta'kidlash lozim bo’ladi. Ayniksa, jamiyat taraqqiyoti bosqichlariga formatsion yondashuv barham topgan bugungi kunda bu masalaga aniqlik kiritish maqsadida turli kontseptsiyalarni ilgari surishga intilish ham kuchaymokda.

Jumladan , amerikalik sotsiolog Daniel Bell ijtimoiy taraqqiyotni qo’yidagi uch bosqichga bo’ladi:

1.Agrar jamiyat;

2.Industrial jamiyat

3. Postindustrial yoki informatsion jamiyat.

O’tish davrini fakat moddiy omillar darajasi bilan bog’lash uning mohiyatini tulik ifodalamaydi.Shunga ko’ra,sodir bo’ladigan ijobiy yoxud salbiy o’zgarishlarga ta'sir o’tkazuvchi siyosiy omillarning rolini aniqlash masalasi muhimdir.

Jamiyatda bo’ladigan har qanday o’zgarishlar ikdisodiy, ijtimoyi –siyosiy va ma'naviy sohalarning uzviyligi xolatida qaralgandagina, o’tish davri mamlakatlar taraqqiyotining bir ijtimoiy –siyosiy bosqichlar ikkinchisiga o’tish umumiy qonuniyat bo’lishi bilan birga,ularning har birida o’tish jarayoni ham turlicha namoyon bo’ladi.Barchasiga xos bo’lgan asosiy umumiylik eskisining taraqqiyot ehtiyojlariga javob bera olmaganligi oqibatida yangi bosqichga o’tish zaruratini keltirib chiqrishi bilan bog’liq. Shu ma'noda o’tishdavridagi bosh yo’nalish «orqaga kaytish» emas, balki «oldinga» yurish, pastdan yuqoriga kutarilish yoki oldingi darajaga qaraganda yuksalish, rivojlanish demakdir.

O’tish davri tushunchasi, uning mohiyati va zarurligining umumiy nazariy masalalari turli ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy fanlar tomonidan insoniyat taraqqiyotining alohida bosqichlarida demokratik tamoyillar asosida faoliyat ko’rsatadigan jamiyatga o’tishdagi turli modellarning xos xususiyatlarini o’rganishni taqazo etadi.

Ma'lumki, totalitarizmga asoslangan ijtimoiy – siyosiy, iqtisodiy bosqichlarning demokratik jamiyatga o'tishi o'ta murakkab jarayon hisoblanadi. Uning murakkabligi shundayki, ungacha sodir bo'lgan taraqqiyot bosqichlari ob'ektiv ehtiyoj sifatida birining ichida ikkinchisi shakllanib kelgan, davlat va uning ijtimoiy – iqtisodiy munosabatlari shaklan o'zgargan bo'lsaham, mazmunan u baribir ommani itoatda ushlab turishga uning ustidan xukmronlik qilishga karatilgan. Ulardagi yana bir xususiyat—«omma davlat uchun » degan tamoyilning amal qilganligi bilan ham qarakterlanadi.

Demokratik jamiyatga o'tishda siyosiy sohada davlatning amaldagi mexanizmlari tugatiladi. Uning urniga qurilayotgan jamiyat manfaatlariga javob bera oladigan mexanizmlar shallanib boriladi. Iqtisodiy sohada esa, bozor munosabatlari qaror topadi. Taraqqiyot davomida ommaning o'z moddiy manfatdorligini erkin kondira olishi asosida umumiy iqtisodiy rivojlanish soditr bo'ladi. Ma'naviy – ma'rifiy sohada inson omili, qadr qimmati yuksak qadriyat darajasiga ko'tariladi. Shunday jarayonlar tufayli jamiyatning yuksak intelektual kuch sifatida rifojlanishi reallikka aylanadi. Shuning uchun ham bugungi kunda dunyoyo mamlakatlari demokratik jamiyatga o'z ideali sifatida karamokda. Uni vujudga keltirish uchun faollik ko'rsatilmokda . Ammo demokratik jamiyatga o'tishning barcha mamlakatlar uchun yagona bo'lgan aniq andozalari, yana ham aniqrogi, modellari yo'q va u bo'lishi ham mumkin emas. Chunki, har bir mamlakat o'zining to'zilishi, iqtisodiy taraqqiyot darajalari moddiy shu jumladan intellektual imkoniyatlariyu xalqning mentaliteti, turmush tarzi, urf- odatlari va qadriyatlari bilan bir-biridan ajralib turadi. Ularni hech kachon bir holipga solib bo'lmaydi. Bunga harakat qilish nafakat hech qanday smara beribgina qolmasdan, balki ogir oqibatlarga olib kelishi mumkinligini tarixiy tajriba tasdiqlagan. Shuning bilan birga demokratik jamiyatga o'tishning barcha mamlakatlar uchun umumiy bo'lgan qonuniyatlari ham mavjuddir. Jumladan , siyosiy tizimni isloh qilish , bozor munosabatlarini shakllantirish insonning o'z ichki imkoniyatlarini yuzaga chiqarish uchun shart-sharoitlarni vujudga keltirish jamiyat taraqqiyotida yuksak intelektual salohiyat ustuvorligini ta'minlash va boshqa bir qator qonuniyatlar barcha demokratik jamiyat kurishga intilayotgan mamlakatlar uchun umumiy hisoblanadi. Ammo umumiy qonuniyatlar barcha mamlakatlarning o'ziga xosligini hisobga olgan holda demokratik jamiyatga o'tishni inkor etmaydi, aksincha, o'tish davrida mavjud bo'ladigan muammolarning ma'no mazmunini teran anglagan holda ularni sobitqadamlik bilan hal qilish imkonini beradi.

Bugungacha demokratik tamoyillar asosida rivojlanayotgan mamlakatlarning o'tish davri tajribalariga asoslanib , bu davrning uchta asosiy yo'li yoki modeli shakllanganligini ta'kidlash mumkin. Uning birinchisi klassik an'anaviy yo'l hisoblanadi. Klassik yo'l deganda, insoniyatning demokratik taraqqiyot yo'liga o'tishning dastlabki shakli va uning dunyodagi ko'pchilik mamlakatlar taraqqiyotida samara bergan andozasi tushuniladi. Bu yo'lning qarakterli xususiyati shundaki, bunda tashqi kuchlarning aralashuvisiz mmlakatning o'z ichki imkoniyatlariga tayangan holda demokratik jamiyatga o'tish amalga oshadi. Bu yo'lning yana bir asosiy xususiyati shundaki , u uzoq tarixiy bosqichda amalga oshadi. O'tish davrida siyosiy sohada kancha buxtonlar sodir bo'lishiga kramasdan iqtisodiy sohada islohatlar amalga oshirila boshlanadi. Bu islohatdagi muhim tadbir xususiy mulkchilikni qaror toptirish hisoblanadi. Klassik o'tish davrining qarakterli tomoni – iqtisodiy sohada xususiy mulkchilik rivojlanishi tufayli, axolining ko'pchilik kismi ish bilan ta'minlanishi mumkin. Ammo asosiy moddiy boyliklarning bir kismi odamlarda tuplanib holishi boshhalarning esa unga karam bo'lib holishlariga mamlakat ichki hayotida katta buxronlar xatto fuqarolar urushini keltirib chiqarishi mumkin. Bu jarayon mulk egalarining axoli farovonligini ta'minlash tomon qiladigan harakatlari o'zining samarasini bera boshlangangunicha davom etadi. Xuddi ana shu jarayonlar zaminida axolining siyosiy ongi ham o'sib boradi. Ularning o'z huquqlari ta'minlanishiga erishishga intilishi kuchayadi. Bu o'z navbatida mamlakat siyosiy hayotida demokratik jarayonlanning yuzaga kelishi va uning o'sib borishiga o'z ta'sirini o'tkazadi.

Demokratik jamiyatga o'tishning ikkinchisi – inqilobiy yo'l hisoblanadi. Uning qarakterli xususiyati shundaki davlatlarda vujudga keladigan katta iqtisodiy salohiyati ko'pchilik axolining turmush tarzi nisbatan yuqori bo'lganligiga asoslanib daslab mamlakat siyosiy hayotda keskin o'zgarishlar amalga oshiriladi. Ya'ni, amaldagi hokimiyat shakli barbot bo'ladi hamda uning urniga yangi demokratik jarayonlarni rivojlantirishga moil bo'lgan hokimiyat shakli va uning

infrato'zilmasi vujudga keladi. Ular o'z navbatida iqtisodiy hayotda keskin islohatlarga imkoniyat yaratadi. Xususan, amaldagi milliy valyuta bekor qilinadi (sindiriladi). Bu esa iqtisodiy islohatlarni o'tkazish shart-sharoitlarining imkoniyatlarni izlashni taqozo qiladi. Buning oqibatidaoxolining qo'yidagi moddiy mablaglar o'z kiymatini yo'qotadi va mamlakat siyosiy hayotda bo'lgani kabi, iqtisodiy hayotda ham demokratik jarayonlarning rivojlanishi sodir bo'ladi. Bu yo'l uta xavflidir.

Inqilobiy yo'l uchun zarur bo'lgan asosiy omillar qatorida:

A) sobiq tuzum sharoitida xususiy mulk kurtaklarining saqlanib qolganligi:

B) demokratik kadiriyatlarning kurtaklari mavjudligi;

V) mamlakat hayotini demokratik tamoillar asosida qayta kurishga kodir bo'lgan intellektual soloxiyatning etarli bo'lishi;

G) axolining ma'lum bir kismi ana shu demokratik jarayonga hech bo'lmaganda moyil bo'lishi kabi jihatlar hal qiluvchi omildir. Ularning har biri inqilobiy yo'l uchun axolida ahamiyat kasb etadi. Masalan, intellektuallarning rolini olib ko'raylik. Shu ma'noda ham. Ular ommani uyushtiradi va demokratik jarayonlarga yo'naltiradi.

Intellektuallarning qarakterli xususiyati shundaki, ular boshqa ijtimoiy tabakalardan ko'ra, jamiyat hayotida yuzaga keladigan jarayonlarni oldindan bilishga intilishadi va bu o'zgarishlarning boshida tura olishadi.

Inqilobiy yo'l jamiyatning siyosiy hayotida keskin burilish sodir etadi. Mamlakatlar siyosiy tizimda boshharuvning mohiyatan butunlay yangi demokratik shakli vujudga keladi. Ular o'zaro ichki kurashlarning avj olishi, ba'zi mamlakatlarda qon to'kilishiga ham sabab bo'ladi. Bu yo'l ancha murakkab va mamlakat hayotida juda katta buxronlarga olib kelishini hisobga oladigan bo'lsak, uni demokratiya tamoyillari taqozo etmaydi.

Demokratik jamiyatga o'tishning uchinchisi – evolyutsion yoki bosqichma-bosqich yo'l hisoblanadi. Kning qarakterli xususiyati shunlaki, mamlakatda amaldagi siyosi hokimiyat tugatilib uning urniga yangi hokimiyat vujudga kelishi bilan, eskini keskin, bir zarb bilan tugatmasdan, bosqichma-bosqich, vazminlik bilan tugatib boriladi. Xatto ularning ayrim imkoniyatlaridan ham foydalanadi. Xuddi ana shu jarayonda iqtisodiy islohotlar olib boriladi va bu yo'nalishda yangi munosabatlar shakllantiriladi.Bu yo'lning o'ziga xosligi siyosiy va iqtisodiy hayotda o'tkazilayotgan islohotlar bilan hamoxang rashda ma'naviy – ma'rifiy sohalarni ham rivojlantirilib borilishida ifoda bo'ladi. Evolyutsion yklning klassik yo'ldan farqli tomonlari mavjud. Ular quyidagilardan iborat.

Birinchidan, klassik yo'ldan rivojlanib borish istagi demokratik qadriyatlar mavjud jamiyatda yuzaga keladi.Bunda faoliyat ko'rsatayotgan tuzumning tara??iy qilishi, mulk egalarining oddiy xalqning ehtiyojlarini qondirishga yo'naltirilib boriladi. Uning o'ziga xos xususiyati, har ikki tomonning ham manfatdorligidadir. Bunday sharoitda demokratik qadriyatlar ijtimoiy – siyosiy munosabatlarni ma'rifatlashtirish tufayli xalq faravonligini ta'minlash omiliga aylanib qoladi. Xozirgi davrda ko'pchilik mamlakatlar evolyutsion yo'l totalitarizm yoki diktaturalar xukmronligini barbod etishning birdan bir to'g'ri yo'li zkanligini tasdiqlamokda. Ayniksa, urtacha rivojlangan mamlakatlarning demokratiyaga o'tishi uchun xos bo'lgan bu yo'l mamlakatlar hayotida keskin o'zgarishlarni amlga oshirishning imkoniyatlari bo'lmaganligi bilan ham bog'liqdir.

Ikkinchidan, klassik o'tish yo'lida axolining dunyoqarashi o'zgarib borishini taqazo qilgan bo'lsa, totalitarizm - ommaning ongini tulaligicha o'z manfaatlariga buysundirgan jamiyat bo'lganligi uchun ham uni birdaniga demokratiyaga moslashtirish nig'oyatda murakab kechadi. Ayniksa, bu jarayon sanoat ishlab chiqarishi kam tarakkiy qilgan. Agrar sektor etakchilik qiladigan mamlakatlarda asta-sekinlik bilan amalga oshishi ham qonuniyatdir. Chuni bunday mamlakatlarda axolining siyosiy madaniyati keskin o'zgarishlar ehtiyojlaridan orqada qolgan bo'ladi.

Uchinchidan, klassik o'tish uchun xos bo'lgan kapitalistik munosabatlar sharoitida demokratiyaga o'tishda eski tuzum xavf tu?dirmaydi, balki u urnini taraqqiyot qilayotgan yangi demokratik munosabatlarga bo'shatib bera boshlaydi.

O'tish davrining umumiy qonuniyatlari O'zbekiston uchun ham umumiylikka egadir. O'tmish davrining boshlanishi amaldagi siyosiy hokimiyatning tugatilishi, uning zaminida iqtisodiy sohadagi islohatlarning amalga oshirilishi uchun zamin tayyorlash va oldingi tizimning mavjud

ma'naviy-mafkuraviy zuravonligida kutilish bilan qarakterlanadi. Ular kaysi darajada bo'lishidan qat'iy nazar, demokratik tamoyillar asosida rivojlanish yo'lini tanlagan barcha mamlakatlar uchun umumiy zaruriyat hisoblanadi. Ammo hamma masala o'tish davri mobaynida amalga oshiriladigan vazifalar strategiyasini belgilash, ularni hal qilishning mexanizmlarini ishlab chiqish va ularni reallikka aylantirish kabilarda har bir mamlakatning o'ziga xos xususiyatlari mavjud bo'ladi. Bir mamlakatning yoxud bir necha mamlakatlarning o'tish davrida kullanilgan tajribalarni aynan ikkinchi mamlakat kullay olmaydi. Chunki demokratik jamiyatga o'tishda nafakat mamlakatlarning taraqqiyot darajalari belgilovchi ahamiyatga ega bo'ladi, xuddi shuningdek, har bir mamlakatda yashayotgan xalqning mentalitetini hisobga olish ham muhim maqsadga erishish imkonini bermaydi.

O'zbekiston mustaqillik yillarida demokratik jamiyatga o'tishning uchta bosqichni bosib utdi. Ularning har biri Prezident Islom Karimov tomonidan O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi birinchi chaqiriq oltinchi sessiyasida «Xozirgi bosqichda demokratik islohatlarni chuqurlashtirishning muhim vazifalari»; birinchi chaqiriq 14 sessiyasida O'zbekiston 21 asrga intilmoqda va nig'oyat , Oliy majlisning 2- chaqiriq 9- sessiyasida O'zbekistonda demokratik o'zgarishlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyati asoslarini shakllantirishning asosiy yo'nalishlari, Oliy majlis qonunchilik palatasi va senatining kushma majlisidagi Bizning bosh maqsadimiz – jamiyatni demokratlashtirish va yangilash , mamlakatni modernizitsiya va isloh etishdir ma'ro'zalarida ko'rsatib berildi.

Albatta, ana shu bosqichlar biri ikkinchisidan keskin farq qilmasada, ularning negizidagi asosiy g'oya demokratik jarayonlarning olg'a tomon rivojlanishiga ma'lum bir vaqtga kelganda bu jarayonga yangi kuch, qudrat hamda faollik baxsh eta olishini ifodalaydi. Chunki arayonlar izchillik bilan tahlil etilmasa unddagi asosiy muammo aniqlanmasa va istikboldagi vazifalar belgilanmas, rivojlanish ham bo'lmaydi. Shu ma'noda ham Prezident demokratik jamiyat kurish borasidagi vazifalarni «chuqurlashtirish» , erkinlashtirish va demokratik o'zgarishlar orhali fuqarolik jamiyati asoslarini shakllantirish, mamlakatni modernizatsiya orhali jamiyatni demokratlashtirish kabi kontseptual g'oyalarni ifodalab bergan.

5-mavzu:O'zbekistonda demokratik jamiyat qurishning milliy, umumbashariy tamoyillari va qadriyatlari

O'zbekistonda demokratik jamiyat kurishning milliy, umumbashariy tamoyillari va qadriyatlarining metodologik asoslari, ilmiy va amaliy jihatlari prezident asarlari va nktklarida chuqur yoritilgan. Tamoyil tushunchasi yo'nalish rus tilida kullaniladigan tendentsiya so'zi esa asli lotinchadan kelib chiqkan bo'lib, tamoyil atamasining mukobilidir.Mustaqillik yillarida mamlakatimizning etakchi olimlari tomonidan demokratiyaning milliy, umumbashariy tamoyillarini har bir xalqning qadriyatlari bilan uyg'unlashtirish borasida birmuncha ishlar qilindi. Demokratiyaning muhim umujahon etirof etgan asosiy tamoyillari mavjud. Ular qo'ydagilar:

_erkin va adolatli saylovlar;

_ochiq va hisobat beruvchi hukumat;

_inson huquqlarning ustuvorligi;

_hokimiyat organlarining saylab qo'yilishi;

_Fuqarolarning siyosiy va mktisodiy huquqlari mavjudligi va tengligi;

_qonun ustuvorligi;

_so'z matbuot va vijdon erkinligining Konstitutsiya va qonunlar bilan kafolatlanishi;

_ tayinlash yo'li bilan shaklllangan davlat organlarining saylab qo'yilgan organlar oldida hisob berish burchliligi;

_ko'ppartiyaviylik tizimining mavjudligi;

_ mulk shakllarining xilma-xilligi va ularning tengligini kafolatlovchi qonunlarning mavjudligi

_umummilliy masalalarning hal etilishida referendumlarning o'tkazilishi;

_jamiyatda fikrlar xilma-xilligi masalalari samarasi ortishi.

Ma'lumki, O’zbekiston xalqi o’z mustaqilligiga erishgach, Er sharining ko’pchilik axolisik abi ijtimoiy yo’naltirilgan bozor iqtisodiyotiga asoslangan demokratik jamiyatni barpo etishni o’z oldiga makspd qilib qo’ydi. Tabiyki bunday jamiyatni shakllatirishda, avvalambor, O’zbekiston taraqqiyotining o’ziga xos milliy taimoyillarini jahonda kechayotgan umuminsoniytamoyillar bilan uyg’unlashayotganligini nazardan qochirmaslik kerak.

O’zbekiston axolisining bozor iqtisodiga asoslangan demokratik jamiyat kurishda istiklolimizning dastlabki yillaridaek Prezident I. A. Karimov qo’yidagi milliy tamoyillarga jamoatchilik diqqatini karatdi. Bu milliy tamoyillar I. A. Karimovning 1992 yilda ezilgan Istiklol yo’li muammolar va rejalar hamda O’zbekistonning o’z istiklol va tarakkiet yo’li asarlarida ilmiy jihatdan har tomonlama asoslab berildi. Bu O’zbekistonning o’ziga xos , aql-idrokka asoslangan tarakkiet yo’li jahon afkor ommasi tomonidan haqli ravishda tarakkietning o’zbek modeli degan nom oldi. Aynan ana shu tamoyillarda bir tomondanmilliylik,ikkinchi tomondan umuminsoniylik yo’nalishlari uyg’unlashadi yoki ularning dialektik mutanosibligi o’z aksini topdi.

Ma'lumki, bozor iqtisodiyotiga bosqichma bosqich izchillik bilan utayotgan O’zbekiston Respublikasi 1994 yil oxiri 1995 yil boshlarida islohotlar o’tkazilishining ikkinchi bosqichiga utdi. Bu davr ichida mamlakatimizda nafakat kuchli ijroya hokimiyatiga asoslangan Prezidentlik respuplikasi shakllandi, balki umuminsoniy hamda milliylikka asoslangan zamonaviy parlament – Oliy majlisga ko’ppartiyaviylik, muqobillik, xurfikrlilik asosida saylovlar o’tkazish yo’lida jiddiy qadam qo’yildi. To’g’ri hali bu tom ma'nodagi profisional parlament emas edi.Ammo iqtisodiy, madaniy, ma'naviy sohalar kabi ijtimoiy-siyosiy sohada ham islohotlar evolyutsion yo’l bilan olib boriladiki, bu jamiyatimizda baharorlikni ta'minlash uchun asos bo’ldi. Garb namunasi ko’pxollarda individualizm flsafasiga tayanadi va ommani xaddan tashhari siyosiylashtirishga olib keladi. Demak, milliy tamoyillar bilan birga mintakaviy tamoyillar ham mavjud. Ko’rinib turibdiki, I.A.Karimovning ta'kidlashicha, demokratiyani shakllantirishda O’zbekiston uchun Garb namunasi emas, ko’prok Shark namunasi kul keladi. Osiyo mintakasi va musulmon Sharkidagi demokratik qadriyatlar va o’zgarishlar rivojining tajribasi o’ziga xos xususiyatlar, o’ziga xos an'analariga ega Sharkda demokratiya tushunchasi hamjihatlik g’oyasi, jamoatchilikning fikricha, ustuvorlik zaminida shakllanadi. Osiyo mintakasi va muslmon Sharkining boy tarixiy tajribasiga asoslanib, I.A.Karimov O’zbekistonda demokratik tamoyillarning rivoji to’g’risida nig’oyatda muhim xulosaga keladi.

Demokratik jamiyat kontseptsiyasida milliy, umuminsoy qadriyatlar bilan bir qatorda, diniy qadriyatlarning o’rniga alohida e'tibor qaratilmoqda. Negaki, ular o’rtasida qati'y chegara yo’q. Bunday fikr bildirishimizga muayyan tarixiy sharoitlarda obektiv zaruriyatlar tufayli jamiyat rivojlanishi uchun alohida ahamiyat kasb etuvchi milliy qadriyatlar diniy qarashlar bagrida shakllanganligi asos bo’ladi. Shunga ko’ra, bizning milliy qadriyatlarimiz faqat islom zaminida vujudga kelmagan, balki zardushtiylik, buddaviylikkabi dinlardan ham ko’p narsalarni olgan. Binobarin, har qanday qadriyatlarning bosh manbai ijtimoiy xaetdir. Buning isboti sifatida xozirgi davrda mamlakatimizda ko’pgina tarixan din bilan bog’liqqadriyatlar o’zlarining diniy mazmunini o’zgartirib, duneviy, milliy qadriyatlarga aylanganligini etirof etish mumkin. Ayni paytda, demokratik jamiyatni barpo etishda din har doim ham uning tarafdori bo’lavermaydi. Ayniksa, xozirgi murakkab o’tish davrida islom g’oyalari va qarashlaridan bir?biriga tubdan qarama-qarshi maqsadlari yo’lida foydalanishga o’rinishlar jonlangan bir paytda, ana shu omilning urnini alohida tahlil etish zarur.

Uning zaruratini Prezident I.A.Karimov alohida va bir necha marta ta'kidlab kelmokda. «Mustaqillik yillarida eng katta kulga kiritilgan yutuklarimizdan biri tarixiy milliy va axloqiy qadriyat hamda an'analarning, mukaddass dininmizning jamiyat ma'nviy yuksalishidagi urni va ahamiyatining qayta tiklanishidir. Ayni zamonda tajavo’zkor akidaparast kuchlar islom dini xalqimiz uchun mukaddas ekanligidan foydalanib, O’zbekistonni demokratik, ma'rifiy taraqqiyot yo’lidan ogdirishg intilmoqdalar».Keyingi yillarda dunyo mikiyosida islomdan qarama-qarshi maqsad yo’lida foydalanishlar yak?ol misollarda namoyon bo’lmokda.O’zbekistonda demokratik jamiyatni borpo etishda milliy tamoyillarning asosini tashkil etuvchi qadriyatlr ham alohida o’ringa egadir. Mustaqillik tufayli unga bo’lgan yangicha yondoshuvlarga Prezident I.A.Karimovning

milliy va umumbashariy qadriyatlar to'g'risidagi metodologik iliy muloxazalari hamda amaliy faoliyalaridagi ko'rsatmalari, tashabbuslari yorqin misoldir. Milliy va umumbashariy qadriyatlar to'g'risidagi bir qator mamlakatimiz olimlarining fikr va muloxazalarini umumlashtirish lozim. Negaki O'zbekistonda barpo etilayotgandemokratik davlat va ochiq fuqarolik jamiyati umuminsoniy qadriyatlar bilan bir qatorda, milliy qadriyatlarimizga asoslanadi. Qadriyat – falsafiy va sotsiologik tushuncha. U birinchidan bir obektning ijobiy yoki salbiy qimmatini , ikkinchidan, ijtimoiy ongning normativ belgilovchiq baxolovchi jihatini ifoda etadi. Rus tilidagi sennost yani qadriyat tushunchasiga kishilarning ijtimoiy?siyosiy faoliyatiga, manaviy dunyoqarashiga ijobiy yoki salbiy tasir ko'rsatadigan barcha narsa va xodisalar kiritilgan. Ana shunga yakin nuqtai nazar boshqa ilmiy manbalarda ham bayon etilgan qadriyat vokelikdagi muayyan xodisalarning iqtisodiy ijtimoiy va marifiy ahamiyatini ko'rsatish uchun qo'llaniladigan tushuncha. Qadriyatlarning mazmuni va harekteriga ko'ra, progressiv va reaktsion tiplarga ajratish mumkin deyilgan. Fikrimizcha, bunday tariflar mazkur kategoriyani uta sigimdor qilish bilan birga, uning asl mohiyatini aniqlashda bir qator ilmiy chalkashliklarni keltirib chiharmokda.

«Qadriyat» deyilganda, inson va insoniyatuchun ahamiyatli bo'lgan millat, elat va ijtimoiy guruxlarning manfaatlari va maqsadlariga xizmat qiladigan va shutufayli ular tomonidan baxolanib, kadrlanadigan tabiat va jamiyat ne'matlari xodisalari majmuini tushunmogimiz lozim.

Har bir millat o'z qadriyatiga ega. Binobarin, uning har bir mamlakat, har bir xalqning bu imkoniyatlaridan kay darajada foydalanishi – demokratik jamiyatni barpo etishda muhim o'rin egallaydi. Xozirgi davrda qadriyatlarning muhim xususiyatlaridan biri ham ana shundadir. Biron bir jamiyat ma'naviy imkoniyatlarini, odamlar ongida ma'naviy va axloqiy qadriyatlarini rivojlantirmay hamda mustahkamlamay turib o'z istikbolini tasavvur eta olmaydi. Ayniksa, bizning Sharkda xalqning ming yilik milliy qadriyatlari uning uchun qudratli ma'naviyat manbai bo'lib xizmat qilgan. xalqimizning yakin o'tmishidagi uzoq vaqt davom etgan kuchli mafko'raviy tazyikka karamay, O'zbekiston xalqi avloddan avlodga utib kelgan o'ztarixiy va madaniy qadriyatlarini hamda o'ziga xos an'analarni saqlab holishga muvafak bo'lganligi sababi hamruxida, kalbida doimiy ravshda umumbashariy qadriyatlarga sodik bo'lganligidir.

Biron bir narsa va xodisa , xox u moddiy bo'lsin xox ma'naviy bo'lsin qadriyatga aylanishi uchun ma'lum bir vaqt davr o'tishi kerak. Demokratiyaning milliy va umuminsoniy qadriyat sifatida shakllanishi ham shunday bosqichlarni bosib utdi. O'tmishdagi barcha narsalar ham milliy qadriyat bo'la olmaydi. Uning milliy qadriyatga aylanishi uchun o'zini ko'rsata olishi shart.

Demokratik qadriyatlarning muayyansharoitlarda mahalliy milliy, mintakaviy va umuminsoniy shakllarda namoyon bo'ladi. Binobarin, har bir jamiyat ma'naviy imkoniyatlarini, odamlar nogida ma'naviy va axloqiy qadriyatlarini rivojlantirmay hamda mustahkamlamay turib, o'z istikbolini tasavvur eta olmaydi. xalqning ma'naviy merosi yillar mobaynida Shark xalqlari uchun qudratli ma'naviyat manbai bo'lib xizmat qilgan. Uzoq vaqt davom etgan kuchli mfko'raviy tazyikka karamay, O'zbekiston xalqi avlodan avloddga utib kelgan o'z tarixiy va madaniy qadriyatlarni hamda o'ziga xos an'analarni saqlab holishga muvaffaq bo'ldi. Binobarin, har bir qadriyatning mohiyati va ahamiyati tabiat, jamiyat va ruhiy olam xodisalarini bilish, ilmiy umumlashtirsh, ijtimoiy va ma'naviy taraqqiyotga ta'sir etish imkoniyatlari asosida belgilanadi.

Markaziy Osiyo xalqlarining milliy qadriyatlardagi o'ziga xos jihatlari qo'yidagilar:

A) tug'ilgan makon va ona yurtga extirom:

B) ajdodlar ruxiga sadokat

V) kattalarga xurmat, yoshlarga izzat:

G) insoniy mumalada mulozamat

D) xayo, andisha, vazminlik, sabr?tokat kabilarning ustuvorligi.

Millat har qanday milliy qadriyatlar tizimida asosiy tayanadiga ijtimoiy tayanch hamdir.Millat milliy qadriyatlarning ham ob'ekti, ham sub'ektidir.Umumbashariy tamoyillar va qadriyatlar qandaydir o'zgarmas, akidaviy tushunchalar emas. Davrlar o'tishi sharoit, talab va ehtiyojlarning o'zgarishi bilan ularning mazmuni, baxolash mezonlari ham o'zgarib boradi.

Shark demokratiyasi, Garb demokratiyasini tushunish buyicha:

Birinchidan demokratiyaning umuminsoniy qadriyat ekanligiga tayangan holda uni Sharq, G'arb ko'rinishlariga bo'lib o'rganishga nisbatan e'tirozli fikrlarning mavjudligidir.

Sharqona demokratiya orhali Sharqni ulug'lash, fakat yutuklarini kurish, bir tomonlama unga maxliyo bo'lish,o'zini maktash kayfiyati mavjud. Shuning uchun ham uni bo'lib o'rganish, uning o'rtasida «xitoy devori»ni qo'yish to'g'ri emas, degan nuqtai nazardir.

Bugun «milliy davlvtchilik», «milliy demokratik davlatchilik», «milliy demokratiya», «sharkona demokratiya» yoki «garb demokratiyasi» degan atamalar o'ziga xos ma'noga ega.Demokratiyaning hamma xalqlar va mamlakatlar uchun yagona bo'lgan mutlak andozasi yo'q. Dunyoni yagona jamiyatga olib borishga da'vo qilgan «Komunizm g'oyasi» kanchalik mantikka zid xodisa bo'lsa, bugun demokratik taraqqiyot yo'lining o'ziga xos xususiyatlarini tan olmaslik, ya'ni demokratiyaning milliy ruhiy negizini, xalqlarning milliy-ma'naviy qadriyatlarini, xususiyatlarini tan olmaslik shunday zidlikka olib boradi. Bu orqaga qaytish va yagona g'oya asosida demokratiyani an'anaviy tushunishni e'tirof etish bilan barobar bo'lgan bo'lar edi.

Umuminsoniy qadriyatlar inson ma'naviy-ijtimoiy kamolotning qandaydir alohida, boshhalardan ajralgan tomoni emas. Umuminsoniy qadriyatlar milliy v mintakaviy qadriyatlarning umumlashgan ifodasidir. Umuminsoniy qadriyatlar butun insoniyatga xos qadriyatlar asosida tashkil topadi. Va rivojlanadi.

Katta ijtimoiy va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan mintakaviy kalriyatlardan yana biri - jamoatchilik fikridir. Jamoatchilik fikri odamlar o'rtasidagi bir-biriga yaqinlik, o'zro xurmatning ifodasi bo'lib, keng foydalanish mumkin bo'lgan qadriyatdir.Milliy qadriyatlar umuminsoniy demokratik tamoyillar bilan uyg'unlashsa , shundagina jamiyat taarkkiyotining rivojlanishida uning o'rni alohida ahamiyatga ega bo'ladi.

«Bugungi kunda, - deya mamlakatimiz Prezidenti I.A.Karimov ta'kidlaganidek, an'anaviy qadriyatlarimizni demokratik jamiyatning qadriyatlari bilan uyg'unlashtirish kelajakda yanada ravnaq topishimizning jamiyatimiz jahon hamjamiyatiga qo'shilishining garovidir». Shu nuqtai nazardan, umumbashariy demokratik tamoyillarni qaror toptirish, ko'p bor ta'kidlaganidek, jamiyatimiz taraqqiyotidagi eng murakkab masalalardan biridir.

6-mavzu: Qonun ustuvorligi – huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyati qurishning asosi

Ma'lumki, O'zbekiston mustaqillikka erishganidan keyin o'ziga xos bo'lgan taraqqiyot yo'lini, ya'ni bozor iqtisodiyoti tamoyillariga asoslangan erkin, ochiq demokratik davlat kurish vazifasini asosiy maqsad qilib belgilab oldi. Adolat tushunchasi bilan qonun ustuvorligi tushunchasi chambarchas bog'liqdir. Yurtboshimiz belgilab berganlaridek, qabul qilinayotgan qonunlarimizning zamirida adolat yotishi lozim. Adolatga asoslangan qonunlarning hayotga tatbik etilishi adolatning tantana qilishiga olib keladi.

Demokratik jamiyat kurish uchun mamlakatda kabul qilinayotgan qonunlar adolatli bo'lishi, o'zida xalq manfaatlarini ifoda etishi shart. Bu qonunlarga ogishmay itoat etilsagina, jamiyatda demokratiya qaror topadi va mustahkam bo'ladi. Chunki barcha demokratik institutlar, inson huquq va erkinliklari uonun vositasida joriy etiladi.

Demokratik jamiyatning eng muhim belgilaridan biri –jamiyat a'zolarining qonun oldidagi tengligining, Konstituttsiya va qonunlarning ustuvorligining ta'minlanganligidir. Shu bilan birga, Konstitutsiya va qonunlarning pirovard maqsadi inson, kning huquq va erkinliklarini ta'minlashdan iborat bo'lmogi lozim.

«Qonun ustuvorligini ta'minlash, shaxs, oila, jamiyat va davlatning huquq va mafaatlari muxofazasini kuchaytirish, axolining huquqiy madniyati va ongini oshirish, fuqarolarni qonunga buysunish va xurmat ruxida tarbiyalash – bu rivojlargan bozor iqtisodiyotiga asoslangan chinakam demokratik, huquqiy davlat va erkin fuqarolik jamiyati kurishning nafakat maqsadi, balki uning vositasi, eng muhim sharti hisoblanadi ».

O'zbekiston Respublikasida normativ huquqiy xujjatlarning Konstitutsiyaga mosligini ta'minlash mexanizmi ishlab chiqilgan va amalda kullaniladi.Normativ huquqiy xujjatlarning

Konstitutsiyaga mosligini nazorat qilishni uning asosiy bosqichida amalga oshirilishiga qarab, qo'yidagi ikki turga bo'lish mumkin:

Birinchidan, dastlabki nazorat. Bu nazorat normativ-huquqiy xujjatlar loyixa shaklida tayyorlangan vaqtida ularni huquqiy ekspertizadan o'tkazish orhali amalga oshiriladi. huquqiy ekspertiza normativ-huquqiy xujjat loyixasini tayyorlagan organning yoki normativ-huquqiy xujjatni kabo'l qiladigan organning yuridik xizmati, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan amlga oshiriladi.

Ikkinchidan, keyingi nazorat. Bu nazorat normativ-huquqiy xujjatlar kabo'l qilinganidan keyin amalga oshiriladi. Keyingi nazoratning o'zini ham ikki turga bo'lish mmkin.

A)normativ – huquqiy xujjat qabul qilingandan keyin, ammo u hali kuchga kirishidan avval amalga oshiriladigan nazorat. Bu nazorat ham Adliya vazirligi tomonidan vazirliklar, davlat qo'mitalari va idoralar ?abo'l qilgan umummajburiy qarakterga ega bo'lgan normativ – huquqiy xujjatlarni davlat ruyxatidan o'tkazishdan avval amalga oshiriladi.

B) kuchga kirgan normativ huquqiy xujjatlarning Konstitutsiyaga mosligi yuzasidan nazorat. Bunday nazoratni barcha davlat organlari amalga oshiradilar.

Umuman olganda, qonunlanning ijro etilishi va normativ huquqiy xujjatlarning Konstitutsiyaga va qonunlarga mos bo'lishini nazorat qilish qonun chiharuvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyatini amalga oshiruvchi davlat organlari tomonidan olib boriladi.

Fuqarolarning konstitutsiyaviy huquqlari va erkinliklarini ta'minlash yuzasidan parlament nazoratini amalga oshirishda Oliy majlisning Inson huquqlari buyicha vaqili (Ombudsman) instituti muhim rol o'ynaydi. Er yuzida inson borki, u doimo o'z huquqi va erkinligini ximoya qilish uchun imkoniyat izlagan. Ombudsmanning tashkil toishi esa, davlat bilan fuqaro o'rtasidagi munosabatlarga yanada aniqlik kiritdi. Ombudsman fuqarolarning haq?huquqlarini ximoya qiluvchi, munosabatlarni nazorat qiluvchi vaqildir.

Keyingi yillarda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan insonparvarlik, adolatparvarlik g'oyalariga asoslangan jinoyat, jinoyat – protsessual qonun xujjatlarini takomillashtirishga, jinoiy jazolarni liberallashtirishga karatilgan bir qator qonun loyhalari Oliy majlisga kiritildi. huquqiy davlat tushunchasi demokratik davlat tushunchasi bilan chambarchs bog'liqdir. Jahon tajribasi shuni ko'rsatmokdaki, demokratik, huquqiy davlat kuch, inqilob bilan emas, balki tabiiy?tarixiy evolyutsion yo'l bilan barpo etiladi.qonunlar huquqiy normalar majmui sifatida har bir avlatda mavjud va har qanday hokimiyat ulardan foydalanadi. hamma gap o'sha qonunlarning kadayligida va ularning qanday bajarilishidadir. Mamlakatimizda qonun ustuvorligini ta'minlashda yurtboshimizning 1996 yil 31 oktyabrdagi «Inson xu?u?lari buyicha O'zbekiston Respublikasi Milliy markaazi»ni to'zish to'g'risida farmon kabul qildi.

Sudlar tomonidan davlat organlari xkukiy xujjtlarining Konstitutsiyaga va qonunlarga mosligining nazorat qilinishi - sud organlarining vakolatlaridan biri hisoblanadi.Sud haroriga ko'ra haqikiy emas deb e'lon qilingan huquqiy xujjat yuridik kuchga ega emas. qonun chiharuvchi va ijro etuvchi hokimiyatlar tomonidan chiharilgan normativ-huquqiy xujjatlarning konstitutsiyaviyligini nazorat qilish O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy sudiga yuklatilgan.

Normativ huquqiy xujjatlarni Konstitutsiyaga mosligini nazorat qilishda ko'rsatib utilgan organlarning jumladan, Konstitutsiyaviy sudning vakolatlari muhim ahamiyat kasb etadi va mamlakatimizdagi islohotlarning keyingi bosqichlarida yana ham takomillashib boradi. qonun ustuvorligi qo'yidagi uchala xolat bo'lgandagina, o'zining tulik ifodasini topadi.

Birinchidan, kabo'l qilinayotgan qonunlar va boshqa normativ?xujjatlar adolat printsipiga, inson huquqi va manfatlaridan kelib chiqib, ijtimoiy asoslangan bo'lishi shart.

Ikkinchidan, barcha qonunlar va boshqa normativ huquqiy xujjatlar talabi barcha davlat organlari, mansabdor shaxslar, nodavlat tashkilotlar va fuqarolar tomonidan qat'iy bajarilishi zarur.

Uchinchidan, barcha normativ huquqiy xujjatlar Kontitutsiya va qonunlarga mos bo'lishi shart. Demokratik jamiyatning muhim tamoyili bo'lgan konin ustuvorligi mamlaktimizdabarpo etilayotgan fuqarolik jamiyati kurishning asosidir.

7-mavzu: Milliy-ma'naviy negizlarga tayanish – demokratik jamiyat qurishning zaruriy sharti

Mustaqillikni mustahkamlash jamiyat hayotining siyosiy, iqtisodiy, madaniy, ma'naviy jabhalarida tub tarixiy bkrilish bilan bog’liqbir qator muammolarni va vazifalarini hal etish masalasini qo’ymokda. Ana shunday ulkan vazifa va ma'suliyat xalqimizdan bir tomondan, ma'naviy yangilanish jarayonini tulik idrok etini, ikkinchi tomondan esa, demokratik jamiyat kurishda unga tayanishni taqazo etmokda. Negaki, Milliy ma'naviy yangilanish, yuksalish, taraqqiyot omiliga aylanmokda. Shu bois, mustaqillik yillarida jahon sivilizatsiyasiga salmokli xissa kushgan buyuk allomalarimizning merosini ham yangidan ijodiy o’zlashtirish hayotiy ehtiyojga aylandi.

Biz ma'naviy qadriyatlarni tiklashni milliy o’zlikni anglishning usishidan, xalqning ma'naviy sarchashmalariga, uning ildizlariga kaytishdan iborato’zviy, tabiiy jarayon deb hisoblaymiz. xalqimiz siyosiy mustaqillik va ozodlikni kulga kiritgach, o’z taqdirining chinakkam egasi, o’ziga xos milliy ma'naviyat va madaniyatning soxibiga aylandi. Tarixdan ma'lumki, biror bir xalq hayotidatub burilish sodir bo’layotgan davrlarda jamiyat yangi istiqbollar sari bormo?i uchun ijtimoiy munosabatlarni shunga muvofiq o’zgartirmogi lozim bo’ladi.

XX asrning ulug’ gumanisti A.Shveytser: «Vokelikni shakllantiruvchi kuchlar ichida ma'naviyat birinchidir», degan edi. Biz bugun ulkan imkoniyatlar davrida yashamokdamiz. Bprok ularni real vokelikka aylantirish yo’lidagi g’ov va xavf-xatarlar ham mavjudligicha qolmoqda. Siyosiy iqtisodiy, ijtimoiy islohotlarni izchillik bilan amalga oshirish uchun avvalo, insonlar ongida tub o’zgarishlar yuz berishi zarur. Zero kishilar tafakkurini band etgan eski andozalardan, tor qoliplardan, o’z umrini yashab bo’lgan akidalardan halos etmay turib, yangi dar, tarixiy taraqqiyot bilan tabiiy ravishda qo’l ushlashib keladigan yangidan yangi muammolarni hal etib bo’lmaydi.

O’zbekistonda demokratik fuqarolik jamiyatini kurishda mustahkam asos bo’luvchi qo’yidagi tushunchalarmavjud;

_umuminsoniy qadriyatlarga sodiklik;

_xalqimizning ma'naviy merosini mustahkamlash va rivojlantirish;

_insonning o’z imkonichtlarni erkin namoyon qilishi;

_vatanparvarlikdir.

Eng avvalo erkin fikrlaydigan odamgina o’z Vatanining xauiuiy farzandiga aylanadi. Chunki tafakkur ozod bo’lmasa, ong va shuur tazyikdan, qullikdan kutilmasa, inson tula ozod bo’laolmaydi. Inson ozod emas ekan jamiyat demokratik tamoyillarni kabo’l qila olmaydi. Demak inson manfaatlarni amalga oshirish uchun zarur sharoit, imkoniyat yaratish orhaligina demokratik jamiyatni barpo etish mumkin.

2.O’zbekistonda kechayotgan demokratik o’zgarishlarni jamiyat ma'naviy yangilanish bilan bog’liqligining yana bir jihati bor. Prezident I.A.Karimovning bir qator risolalarida va ma'ro’zalarida alohida ta'kidlangan. Prezidentimizning ma'naviyat, uning mohiyati to’g’risida nazariyqilmiy fikrlari g’oyat chuqur va keng kamrovlidir. Shunindek, u ma'naviy tarbiya – mamlakatimizda demokratik jamiyat barpo etishning muhim sharti ekanligiga alohida e'tibor beradi. Dunyo tarixida mustaqillik va ozodlik kurishchilari timsoliga aylanganlaridan biri, XX buyuk xind davlat arbobi Maxatma Gandi: «Insoniyat – bu yagona oila, bo’linmas oila. Uning har bir a'zosi sodir qilgan jinoyat uchun har birimiz javobgarmiz», degan edi. U yoki bu millat yoxud davlat ana shu insoniyat degan katta oilaning ichidagi kichiq oila.ana shu oila a'zolarida bahamjihatlik, ma'naviy mushtaraqlik bo’lmas ekan, ular Gandi so’zlarida aks etgan ma'naviy burch xissi bilan yashamas ekan, yorug kelajak haqidagi uylar xomxayol bo’lib qolaveradi. Zero, demokratik rivojlanish barqarorlik va ijtimoiy hamkorlikka tayanadi.

Ma'naviy borhamol inson haqidagi ijtimoiy siyosiy qarashlar, falsaviy fikrlar tarixda kuni kecha paydo bo’lgan emas. Uning tarixiy ildizlari Shark mutafakkirlari ijodiy, falsafiy ta'limotlarga borib takaladi. Eng rivojlangan demokratik mamlakatlar tarixiy taraqqiyotni o’rganish shundan dalolat beradiki, biron bir jamiyat dastlab barkamol avlodni voyaga etkazmasdan turib, byuk o’zgarishlarni sodir etaolmagan. Mustaqil O’zbekiston taraqqiyotining taqdiri, uning kelajagi ham

bundan mustasno emas. Mamlakatimiz Prezidenti tomonidan ta'kidlab kelinayotganidek, har kaysi jamiyat, har kaysi davlat va millat qudrati, uning tabiiy boyliklari, harbiy kuchiga hamda ishlab chiqarish texnologiyalariga bog’liqligi nisbiydir. Uni birinchi navbatda dunyoga tanitadigan,yuksak madaniyali ma'naviy barkamol insondir.sobiq totalitar tuzum davrida olib borilgan xalqlarni yalpi mankirtlashtirish siyosati o’zbek xalqini ham o’z taqdiridan, madaniyatidan, ma'naviy kuvvatidan, milliy xissiyotidan, o’zligidan ayirishga ancha?muncha ulgurdi.

Uzoq yillar davom etgan tutkunlik, gayriinsoniy mafko’raning yakka xkmronligi bizga mutelikni singdirdi. Mutelik o’zbek xalqining azaliy qadriyatlari – andisha, nazokat, libosini kiydi va haqiqatni dadil aytish, o’z fikrini ochiq bildirish, yumshok aytganda, beodoblikka, beandishalikka yugrilgan. Tarixiy taraqqiyot yo’lida insoniyat tuplagan tajriba va saboklar ma'naviy mezon va qarashlar tizimi sifatida avloddan avlodga meros bo’lib utadi. Prezident tabiri bilan aytganda «Bizning an'anviy qadriyatlarimizni xozirgi demoklartik jamiyatning qadriyatlari bilan uyg’unlashtirish kelajakda yanada ravnak topishimizning, jamiyatimiz jahon hamjamiyatiga kushilishning garovidir». Shuning uchun ham, mustaqil O’zbekistonni rivojlantirishning turt asosiy ma'naviy negizlari ichida «umuminsoniy qadriyatlarga sodiklik» belgilandi. Bugungi kunda mamlakatimiz ravnakini xozirgi sivilizatsiya o’zida ifoda etadigan demokratiya, inson huquqlariga rioya etish, tadbirkorlik erkinligi erkin bozor munosabatlari so’z erkinligi kabi umuminsoniy qadriyatlarsiz tasavvur etib bo’lmaydi. Inson ruxiyati soglom bo’lsa, zligini anglasa, shaxsga aylanadi. Kishi shaxs darajasiga kutarilsagina, ya'ni o’z mustaqil fikriga, dunyoqarashiga, chinakam insoniy fazilatlarga ega bo’lgandagina, «demokratiya ne'matlarining oddiy iste'molchi emas, balki ularning faol yaratuvchisi va ximoyachisig aylanadi. Shundagina demokratiya,fuqarolik jamichti asoslarini amaoda barpo etish,inson haq-huquqlari va erkinliklarini ta'minlash mumkin bo’ladi ». XVIII asrning mashxur faylasufi Jan Jak Russo: «Demokratiya zolilarni dunyoga keltiradi», deb yozgan edi. Bu uta qat’iy aytilgan fikrga kushilib bo’lmasa-da, aytish lozimki , uning ortida real xavfga ishora bor. Sobiq SSSRda kechgan jarayonlar bunga yorqin dalil bo’la oladi. Demokratiya shiorlari ostida olib borilgan siyosat ortida alohida shaxsni kurchilik ning irodasiga buysundirish amaliyoti yashirin edi. Aloxtda shaxsning manfaati va huquqlari qonun bilan ximoya etilmagan holda esa, har qanday hokimiyat, xatto demokratiya shaklidagisi ham osonlik bilan avtoritarizmga aylanadi. Ana shu o’rinda ma'naviyatning ijtimoiy – siyosiy qarakteri, huquq bilan tutash nuktasi namoyon bo’ladi.

Ma'lumki, jamiyat hayotini tartibga solish ehtiyoji ma'lum hududda yashaydigan kishilardan jamiyatni boshharish, odamlar o’rtasida munosabatlarni tartibga solish bilan bog’liqbo’lgan huquqarni boshharuvchilarga vakolat tarzida topshirishni talab etdi va shu asnoda davlatchilik yuzaga keldi.

Lekin boshharish huquqiberilgan kishi o’z vakolatlari doirasini o’zboshimchalik bilan kengaytirsa, demokratik jamiyat kurish imkoniyatlari toora torayadi. Bashariyat tarixi ko’p bora tasdiqlagan bu haqikatni bundan kariyib 2000 yil avval rimlik mashxur notik va davlat arbobi Sitseron e'tirof etgan edi. Uning fikicha, davlatning tayanchi kuxna udumlar va haqiqiy erlardir. Demak, davlatning gullab yashnashi uchun, avvalo, ma'naviy-axloqiy islohotlarni amalga oshirish kerak. Bu vazifani esa, Sitseronaytganidek, axloqiy fazilatlarga ega bo’lgan raxbargina ado etishi mumkin.

Demak, jamiyatdagi demokartik o’zgarishni amalga oshirish uchun ma'naviy siyosatning bosh tayanchi bo’lmogi kerak . Shuning uchun ham mamlakatimiz Prezidenti I.A.Karimov demokratik fukorolik jamiyati asoslarini barpo etish uchun «insofli,diyonatli odamlarninggina raxbarlik to’nini kiyishga ma'naviy haqibor»ligini ta'kitlab kelmokda.

Prezident Ikkinchi chaqiriq O’zbekiston Respublikasi Oliy Majlisning to’qqizinchi sesiyasidagi «O’zbekistonda demokratik o’zgarishlarni yanada chuqurlashtirish va fkarolik jamiyati asoslarini shaklllantirishning asosiy yo’nalishlari» ma'ro’zasida islohotlarning bosh yo’nalishini belgilab baradigan qo’yidagi ustuvor vazifani ko’rsatib utdi. «Fuqarolik jamiyati asoslarini barpo etishning eng muhim tarkibiy kismi ma'naviyat a ma'rifat sohasida, shaxsni muntazam kamol toptirish boraasida o’zluksiz ish olib borishdan iborat.»

Bu hayotiy haqikat biz hamisha amal qiladigan tamoyilga, jamiyat rivojining asosi va shartiga aylanmogi hamda o'zida yaxlit bir tizimni mujassam etmogi lozim. Bu tizim ma'naviyat, axloq odob, ma'rifat kabi ulmas qadriyatlar turmogi kerak

M'naviyat inson ruxiyatida voke bo'ladi. Shuning uchun u avvalo, alohida olingan inson bilan bog'liqtushuncha. Ammo inson jamiyatdan ajralmas bo'lib, jamiyatdan tashharida o'z insonlik mohiyatini yo'qotar ekan, ma'naviyat insonni o'zga odamlarga, jamiyatga, butn borlikka daxldor qiladi. Shu jihatdan ma'naviyat ijtimoiy mazmun kasb etadi. «Inson o'zini xalqning bir zarrasi deb sezgandagina, u haqda uylab, mexnat qilib yashagandagina , ma'naviyat bilan tutashadi».

8-MAVZU: Fuqaro erkinligi va faolligini ta'minlash demokratik jamiyat kurish omili

Bugungi kunda fuqaro, fuqarolik, fuqarolik jamiyat, fuqaro huquqlari va erkinliklari tushunchalari demokratik rivojlanishning zaruriy shartlaridan biriga aylanmokda. Fuqarolik tushunchasi jamiyatning xozirgi davrigacha ya'ni huquqiy davlat tomon rivojlanishida katta yo'lni bosib utdi. U jamiyatning demokratik rivojlanishida kulga kiritilgan ulkan yutuklardan biridir. Fuqarolik tushunchasi kadimiy Yunonistonda va Rimda mavjud bo'lsada, asosan feodalizm inkirozga uchrab jamiyatdagi siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy hayot demokratik vabozor munosabatlari zaminiga uta boshlaganda xozirgi shaklida paydo bo'la boshladi va ilk bor «shaharlik»(Fransuzcha, situayyan, inglizcha sitezen ruscha grajdanin) degan manolarni anglatgan.

Mustaqillik yillarida fuqaro erkinligi va uning faolligi masalasi demokratik jamiyat barpo etishning muhim shartlaridan biri sifatida e'tirof etila boshlandi. Shu o'rinda erkinlik tushunchasini aniqlash ham zarurdir. Negaki, fuqaro erkin bo'lgan taqdirdagina jamiyat taraqqiyotiga erishadi. Ijtimoiy siyosiy fanlarda va falsafada individlar erkinligi va ular irodasining erkinligi bir biriga uxshash tushunchalar deb kabo'l qilinadi. Buning sababi, huquqning o'zi odamlar erkinligining alohida shakli, ya'ni ular irodasining erkinligi ekanligi bilan belgilanadi. Shu nuqtai nazardan «fuqaro erkinligi» tushunchasi ham politologik ham huquqshunoslik fanlarining umumiy kategoriyalari sifatida o'rganiladi. Demokratiya inson erkinligini qonunlar vositasida kafolatlaydi. Demak demokratiyaning o'zi ochiq muxokama, ijtimoiy ziddiyatlarni ifoda etish va bartaraf qilish usuli sifatida fuqarolik va siyosiy huquqlar dekloratsiyalarida kayd qilingan va siyosiy huquqlar dekloratsiyalarida kayd qilingan erkinliklarsiz mavjud bo'la olmaydi.

Insonningmuhim xususiyatlaridan biri uning ijtimoiy mavjudot ekanligidir. Insonning ijtimoiylashuvi sun'iy qarakter kasbetib, u shaxs sifatida boshqa insonlar o'rtasidagi munosabatdagina shakllana oladi.

Fuqarolar huquqlarini taminlashda insonning tabiiy huquqlarini etiborga olish muhim ahamiyatga egadir.

Demokratik jamiyat barpo etishda fuqarolarning ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etishi eng muhim omillardan biridir. Bu haqda mamlakat Prezidenti I. A. Karimov qo'yidagi fikirni bildiradi: hokimiyat ko'p jihatdan davlatni boshharishda fuqarolarning ishtirok etishi masalasi kanchalik hal qilinganligi bilan belgilanishi ma'lum. O'zbekistonda ushbu huquqning amal qilishi uchun qonun asosi yaratilgan. Fukorolarning ijtimoiy siyosiy faolligini oshirishda fukorolik jamiyati institutlarning urni bekiyosdir. O'zbekiston jamiyati 7 milonga yaqin fukorolar kasaba uyushmalari faoliyati

600 mingdan ortiqrok fukorolar esa siyosiy partiyalar a'zolari sifatida jamoatchilik ishlarida ishtirok etadilar.

Jamiyatni tashkil etish qonuniyatlariga binoan malum bir siyosiy tizim doirasida to'rgan individ va ijtimoiy guruxlar ijtimoiy?siyosiy jarayonga bir xilda tortilmaydilar. Ularning bazilari siyosatga befarq karaydilar, yana boshhalari bazi paytlarda ijtimoiy siyosiy jarayonda ishtirok etadilar, uchinchilari esa doimo siyosiy kurashga intiladilar.

Jamiyatda demokratiya kay darajada ekanligini belgilovchi kamida uchta mezon bor. Bular xalqning harorlar kabo'l qilish jarayonlaridan kanchalik xabardorligini hukumat harorlari xalq tomonidan kanchalik nazorat qilinishi, oddiy fuqarolar davlatni boshharishda kanchalik ishtirok etishidir.

O’z o’zidan ravshanki, siyosiy tuzum to’la-to’kis amal qilinishi va uning yanada erkinlashuvini taminlash uchun uni tashkil etuvchi hamma to’zulmalar ya'ni mavjud subyektlar, shaxs-siyosiy institutlar, axolining ijtimoiy guruxlari hamda katlamli va xokazolar tulakonli faoliyat ko’rsatishga erishish zarur.

Fuqarolarning siyosiy madaniyati va faolligini oshirishda ularning siyosat va hokimiyatga nisbatan shaxsiy munosabatlarni bildirishlari muhim ahamiyatga molik ma'naviy xodisadir. Siyosiy madaniyot insonning siyosiy xodisalari haqidagi qadriyatlarga doir tasavvurlari va uning amaliyotda namoyon bo’ladigan xulkining yoki uning siyosiy hokimiyat subekti sifatidagi faoliyatning ko’rinishidir.

Kishilar o’zlarining ijtimoiy, iqtisodiy siyosiy manfaatlari yoki imkoniyatlarini ruyobga chiqarish uchun amaliy jarayonlarda ishtirok eta boshlagandagina siyosiy madaniyat shakllanib boradi. Bunday madaniyatni fakat siyosiy partiyalar, manfaatlar guruxlari faoliyatida ishtirok etish orhaligina egallash mumkin. hech bir inson yakka o’zi harakat qilib, o’zining moddiy siyosiy, huquqiy manfaatini yoki erkin fikrlash huquqini kulga kiritolmaydi.

O’tish davri sharoitida, fuqarolik jamiyati asoslarini shakllantirish jarayoni davom etayotgan bir paytda O’zbekiston axolisining turli katlamlarining manfaatlarini ifoda etish lozim bo’lgan keng tarmoqli, ko’p partiyaviylik tizimini harortopishi va boshqa demokratik institutlarni vujudga kelishi hamda boshqa jamoat tashkilotlarining qaror topishi ham o’tish davri uchun muhim ahamiyatga ega bo’ladi. Bu demokratik institutlar va jamoat tashkilotlari xalqni demokratiya va fuqarolik jamiyati; o’z-o’zini boshharishga tayyorlaydi.

Inson jamiyatda xukmron bo’lgan ijtimoiy madaniy tizimning asosiy xususiyatlarini o’zida uyg’unlashtiradi va umumlashtiradi. Ayni paytda har bir individ siyosiy madaniyat, siyosiy, madaniy tizmning umumlashtiruvchi, birlashtiruvchi kismi deb karaladi. Siyosiy madaniyat bu munosabatlar tizimi va ayni paytda avlodlar almashinuvi natijasi uni tashkil etuvchi unsurlarni ishlab chiqish va qayta ishlab chiqish jarayonidir. Siyosiy madaniyat rivojlanib boruvchi dinamik xodisadir. Insonda dunyoqarash shakllanganidan sung uni ximoya qilishga kodir huquqiy madaniyat shakllanishiga shart-sharoit yaratish zaruriyati tugiladi. Demak huquqiy madaniyat va huquqiy ximoyaning mavjudligi jamiyatni demokratiyalashning asosiy kafolatlaridan biridir. Qolaversa demokratiyani tabiiy ravishda rivojlanishi uchun fuqarolarning umumiy madaniyatlilik darajasi ham yuqori bo’lishi lozim. Demokratik jarayon bilan insonning madaniyatliligi o’rtasidagi muvozanat doimiy qarakterga ega bo’lishi kerak. Yuksak madaniyatgina jamiyatni haqikiy demokratik rivojlanishga olib keladi.

Siyosiy madaniyatni tashkil etuvchi qadriyatlar, yo’nalishlar, ko’rsatmalar, streotiplar, siyosiy tizimning shakllanishi va saqlanib holishida asosiy o’rinni egallaydi.jamiyat a'zolari o’zaro baham ko’radigan «ijobiy» qadriyatlar tizimi mi?doran uning alohida komponentlari o’rtasidagi o’zaro murosa va kelishuvni belgilaydi. hamda uning barqarorligi, yashab holishi qobilyatinin nechog’lik mustaqil ekanligini aniqlab beradi. Kishilar o’zlarining ijtiomiy, iqtisodiy, siyosiy manfatlarini ro’yobga chmharish uchun amaliy jarayonlarda ishtirok et boshlaganidagina, siyosiy madaniyat shakllanib boradi.bunday madaniyatni faqat siyosiy partiyalar, manfatlar guruqlari faoliyatidagina egallashi mumkin. hech bir inson yakka o’zi harakat qilib, o’zining moddiy siyosiy, huquqiy manfaatlarini yoki erkin fikrlash huquqini qo’lga kirita olmaydi.

Siyosiy madaniyatning totalitar turi ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy hayotning printsipial bir xil bo’lishiga asoslanadi hamda har qanday turli tumanlik, rang-baranglikni yo’qotishga moyil g’oyalarga tayanadi.Sobiq SSSRdagi madaniyatning buturi turli ijtimoiy guruqlarning o’ziga xos maqsad va manfaatlarini ochiq namoyon qilishga yo’l qo’ymagan. Shu bilan birga totalitar rejim fuqarolarning siyosiy hayotdagi tanlash imkoniyatlarini chegaralab, har qanday mqobillikni inkor qilar, bitta mulkchilik turi, bitta partiya, bir o’ringa bitta nomzod kabi cheklashlarni oldindan belgilab berar edi. Buxolat o’z navbatida total tur?unlikni qolaversa, emirilishni ham keltiribchiqaradi.

Siyosiy madaniyatning plyuralistik turi quyidagi muhim shart-sharoitlar yaratilganidagina paydo bo’lishi, rivojlanishi, alohida ustuvorlik kasb etishi mumkin:

- iqtisodiy va ijtimoiy hayotda plyuralizm mulkchilikning turli shakllari paydo bo'lishi, xo'jalik yuritishning turli usullarini amal qilishi shart;

- jamiyat ijtimoiy tarkibi qanchalik rang-barang bo'lsa,siyosiy madaniyat shakllanishi uchun shunchalik ko'proq zamin paydo bo'lad;

- fuqarolik jamiyati siyosiy institutlarning shakllanishi; davlat hokimiyatini shakllantirish asosan saylovlar vositasida amalga oshishi, hech kim, hech bir guruqning bu hokimyatni na amalda, na huquqiy jihatlardan o'z monopoliyasiga aylantirishga yo'l qo'ymaslik lozim;

- siyosiy partiyalar va harakatlar o'rtasida ijtimoiy rivojlanishning asosiy qadriyatlari, ideyalari hamda maqsadlari xususida kelishuvga kelishuvga kelishi kerak;

- shaxs erkinligi ta'minlanishi darkor.

9-Mavzu: Jamiyat iqtisodiy hayotini erkinlashtirish va demokratlashtirish

Iqtisodiyot jamiyat hayotining muhim sohalaridan biri bo'lib, inson rivojlanish manbaini tashkil qiladi. Iqtisodiy hayot kishilarning ijtimoiy , madaniy, siyosiy hayot sohalarining modiy asosini tashkil etadi va ularning rivojlanishigata'sir ko'rsatadi. Ayni paytda jamiyatning ijtimoiy – siyosiy va davlat tizimi iqtisodiyotga jiddiy t'sir etadi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida bozor munosabatlarini rivojlantirishga karatilgan O'zbekiston iqtisodiyotining negizini xilma?xil shaklddagi mulk tashkil qiladi. Demokratik jamiyatga mos demokratik iqtisodiy tamoyillar erkin bozor iqtisodiyotining qo'yidagi tub belgilarida o'z ifodasini topadi. 1) Xususiy mulk. 2)Tadbirkorlik va tanlov erkinligi. 3) Shaxsiy manfaatning inson xatti harakatining bosh omili ekanligi. 4) Rakobat. 5) Erkin narx tizimi. 6) Davlatning iqtisodiyotga aralashuvining cheklanganligi.

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida mulkdor huquqining daxlsizligi bilan birga uning masulyati ham belgilab berilgan.

Rakobat va erkin narx tizimiga asoslangan bozor iqtisodiyotida hukumat va davlatning roli cheklangan bo'ladi.

Davlat bozor mexanizmining amal qilishiga kumaqlashadi.

Buning uchun davlat iqtisodiyot subektlari faoliyatining qonuniy bazasini yaratib ularning faoliyat uyin qoidalarini belgilaydi .Axolining turmush darajasi barqaror o'sib borishini ham ta'minlangan axoli katlamlarini ijtimoiy ximoyalash, boy kambagal lar o'rtasida farqlarning keskinlashib ketishiga yo'l qo'ymaslik maqsadida axoli daromadlari sa oliklar, trarsfert tulovlri vositasida qayta taksimlaydi, makroiqtisodiy barqarorlikni va iqtisodiy usishni taminlash maqsadida solik, byudjet, va pul-kredit vositalari orhali iqtisodiyotni tartibga soladi. Respublikada amalga oshrilayotgan iqtisodiy islohotlar iqtisodiy davlat tasarrufidan chiqarishi, unda demokratiya , tamoyillari bo'lgan iqtisodiy faoliyat , tadbirkorlik va tanlash erkinligini, erkin iqtisodiyot tamoyillarini joriy etish orhali iqtisodiy hayotni erkinlashtirishga yo'naltirilgandir.

Prezident I.A.Karimov 2-chaqiriq O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining tukkizinchi sessiyasida qilgan ma'ro'zasida Respublikada demokratik o'zgarishlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyati asoslarini shakllantirishning bozor islohotlarini yanada chuqurlashtirish, kuchli bozor infrato'zilmasini yaratish, barqaror va o'zaro mutanosib, mustahkam iqtisodiyotning muhim sharti bo'lgan erkin iqtisodiyot tamoyillarini joriy etishdan iborat, muhim ustivor yo'nalishni belgilab berdi. Ushbu ustivor yo'nalishni amalga oshirish uchun avvalambor xususiy sektorning mavkeini yanada oshirish va kichiq tadbirkorlikni jadal rivojlantirish lozim bo'ladi. Endilikda xususiylashtirish jarayonlari tobora ko'prok yirik korxonalarni, ijtimoiy infrato'zilma obektlarini o'z ichiga kamrab olishi korporativ xususiy mulk mikiyoslarini kengaytirish, aktsiyalarni sotishning birlamchi va ikqilamchi birja hamda birjadan tashhari bozorni rivojlantirish amalga oshiriladi.

O'zbekistonda demokratik o'zgarishlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyati asoslarini shakllantirishning iqtisodiy jihatdan ustivor yo'nalishini amalga oshirish uchun kuidagi chora?tadbirlar kuriladi:

- tashqi iqtisodiy faoliyatni, valyuta bozorini erkinlashtirish, milliy valyutaning joriy operatsiyalar buyicha erkin almashinuvini taminlash:

- iqtisodiyotda tarkibiy o’zgarishlarni amalga oshirish uni modernizatsiya qilish hamda import urnini bosadigan maxsulotlar ishlab chiqarishni ta'minlash;

- iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish. Buning uchun tegishli investitsion muhit va inventarlar uchun kafolat yaratish:

- ichki va tashqi investitsiyalarni butun iqtisodiyotga, shu jumladan, oltin valyuta zaxiralarimizning barqaror usishiga xizmat qiladigan etakchi tarmoqlarga yo’naltirish;

- jahondagi nufuzli xalqaro moliyaviy tashkilotlar bilan hamkorlikni yanada kuchaytirish, umumjahon iqtisodiy tizimga integrallashuv hamda jahon savdo tashkilotiga a'zo bo’lish uchun shart sharoitlar yaratish.

Endilikda mulkchilik shakllaridan qat’iy nazar, tadbirkorlik subektlari uchun bosqichma-bosqich iqtisodiy faoliyat uchun teng sharoitlarni yaratish muhim ahamiyat kasb etmokda. Buning uchun ayrim, strategik ahamiyatga ega bo’lmagan korxonalarga asossiz ravishda berilgan imtiyozlarni va ular uchun yaratilgan kulay sharoitlarni bekor qilish maqsadga muvofiq.

Bozor munosabatlarini shakllantirishni tegishli muhitsiz tovar, pul bozorlarida va mexnat resurslari bozorida xujalik yurituvchi subektlar o’rtasida o’zaro alokani taminlashi kerak bo’lgan bozor infrastrukturasi bo’lmasa bozor mexanizmlari tulik ishlay olmaydi. Bozor infrastrukturasining o’zi nima? Bozor infrastrukturasi bozor alokalarini o’rnatishga va samarali yuritishga xizmat qiluvchi korxona, tashkilot va muassasalarning majmuasidir. Bozor infrato’zilmasini bozor strukturasi bilan almashtirish yaramaydi. Bozor strukturasi bozorning tarkibida amal qiluvchi buginlarni va bozor haroratini belgilovchi boshqa birliklarni o’z ichiga oladi.

Infrastrukturani birdaniga yaratib bo’lmaydi. Bu ancha uzoq davom etadigan va murakkab jarayon.U shoshma?shosharlikni va o’zibo’larchilikni yoktirmaydi. Shu bois respublikada bozor infrastrukturasini yaratish osonlikcha o’z-o’zidan bo’lmaydi, u puxta uylangan tarzda bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Dastavval resurslarni taksimlashdagi markazlashtirilgan tizimga barham berildi. U bilan bog’liqbarcha tarkiblar tugatildi. Ularning urniga yangilari paydo bo’la boshladi. Davlat ta'minoti kumitasi urniga 1992 yil 28 fevralda Respublika ulgurji va birja savdosi xissadorlik uyushmasi tashkil etildi. Uning tarkibiga Respublika xissadorlik tovar xom ashyo birjasi, Respublika xissadorlik birja banki hududiy xissadorlik tijoratchi vositachi kompaniyalar kiritildi. O’zbekiston savdo vazirligi urniga (O’zbeksavdo) assotsatsiyasi to’zildi. Bank va moliya tizimi isloh qilindi. 1992 yil 12 avgustda O’zbekiston Respublikasi Tashqi iqtisodiy faoliyat milliy banki to’zildi. Davlat Reja kumitasi urniga 1992 yil 5 avgustda «O’zistikbolstat» davlat kumitasi to’zildi, va u 1997 yilda mikroiqtisodiyot va statistika vazirligi deb o’zggartirildi.

Respublika iqtisodiy siyosatning ustivor maqsadlaridan biri axolini ijtimoiy jihatdan ximoyalash va unga mexnat qilish uchun munosib imkoniyatlar ochib berishidir.

10-Mavzu: Oila demokratik jamiyat kurilishining asosiy bo’qini

1.Dunyoda yuz berayotgan har qanday o’zgarishlar. Xox u iqtisodiyotda, xox ma'naviy?siyosiy sohalarda bo’lsin, o’z tasirini dastavval oila muhitida namoyon etadi. Sunggi yillarda iqtisodiyotda globallashuv jarayonlarining faollashuvi, ma'na'viyat va axloqiy tarbiyada Garb ma'naviyatiga xos bo’lgan idividalizmning kuchayishi hayotimizning barcha jabhalariga va ayniksa oila muhitiga sezilarli ta'sir ko’rsatmokda. Oilaga sadokat otaqonaga oqibat, aka?ukalarga mexrlilik Vatan tuyg’usining debochasidir. Oilaga e'tiborni tubdan o’zgartirish, oilalarni avvalo ijtimoiy jihatdan ximoyalash, e'zozlash, kullab kuvatlash bugungi kunimiz uchun va ertangi istikbolimiz uchun nakadar muhim va dolzarb ekanligini yaxshi tushunishimiz va anglashimiz darkor. Oila omilining mustahkamlanishi bir tomondan, oilaga davlat va jamiyat e'tiborining kuchayishga bog’liqbo’lsa ikkinchi jihatdan oilaning sub'ektiv ya'ni ichki imkoniyatlarini tularok yuzaga chiqarish bilan bog’liqdir. Oilaning ichki imkoniyatlari deganda, oila tarkibi, oila azolarining ijtimoiy muljallari, o’z oldilariga qo’yayotgan maqsadlari farzandlar tarbiyasi, ta'lim

shaxsning indivudial taraqqiyoti axloqiy tarbiya mexr sadokat omililarining oila muhitida amal qilish tushuniladi.

Jadidlar harakati nazariyotchisi prof. A Fitrat o'zi yashagan davr hayoti haqida qo'yinib xalqning axvoli ayanchli, yurtning umumjahon jarayonlaridan ancha orqada qolgan, ma'naviy kashshoklanish yuz bergan deb yozadi. U o'zining «Oila yoki oilani boshharish tartiblari» asarida oila asosini to'g'ri kurish oilada yosh avlodga jismoniy axloqiy tarbiya berish orhali mana shu turgunlikdan kutulish jamiyatni isloh qilish mumkinligini bayon qilgan. «Millat taqdirini mana shu millat vaqillari yashayotgan oila xolatiga bog'liqdir .kaerda oila munosabati kuchli intizomga tayansa, mamlakat va millat ham shuncha kuchli va tartibli bo'ladi», muallif ya'ni Fitrat oilaviy hayot o'z qonun va qoidalariga ega ekanligini, bu qonunlarga rioya qilish orhaligina odailarni jaxolatdan kutkarish mumkinligini bayon etadi.

2.Oilaning mustahkamligi jamiyat va davlat barqarorligi bilan mantikiy uyg'un xodisa sanaladi. har bir millatning sadokati va izzati albatta shu xalqning ichki intizomi va totuvligiga esa, shu millat oilalarining intizomiga tayanadi. Fitrat oilani millat manfatlariga xizmat qiluvchi, shu ruxni tarbiyalovchi beshik ekanligini alohidataidlaydi. Oiladagi ijtimoiy tarbiya esa jamiyatni mstaxkamlovchi omil bo'lib, uning uygokligi, harakatchanligi, ma'rifiy komilligiga tarkalishini ta'kidlaydi. Kaysi millatning umumiy sa'y-harakati va amali ko'p bo'lsa, kuch-qudrat va izzati ham shuncha salmokli va buyuk bo'ladi. Fitrat jamiyat a'zolarining fidoyiligi va ongliligi milliy taraqqiyotga, el-yurt obodligiga olib keladi. Fitrat XX asr boshlarida odamlarni Turkistonda amal qilgan tarkoklik, xurofot va akidalarni, mutelik va parokandalikni inkor etuvchi jamiyatni soglomlashtiruvchi kuchga ega bo'lgan oilaga yangicha bir ko'z bilan qarashga udaydi.

Demokratik jamiyat kurishning muhim tamoyillarilan biri erkin fuqaro shaxsini shakllantirish bilan bog'liqdir. Erkinlik esa oiladagi ietimoiy tarbiya yo'nalishining maxsulidir. Ana shu jarayon xalqimizningturmush tarzi, demografik xolatiga ham bog'liqdir. Bu boradagi muhim muammo – o'zbek oilalarining ko'p farzandligidadir. Chunki axolining ko'payib borishida, uning ijtimoiy – iqtisodi taraqqiyotida oiladagi serfarzandlik muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekistonda nikoxdan o'tish, oila kurish xollarining ko'payishiga, bu esa o'z navbatida, tugilishning usishiga bog'liq. 1996 yilda respublika buyicha oila a'zolarining urtacha soni 4,7 kishini tashkil qilgan bo'lsa, 1992 yilda 5,5, 1994 yilda 5,4 kishini tashkil etdi. 2000 yilda esa, oila a'zolarining urtacha soni 5,2 kishidan iboratdir. Mamlakatimizda 1998 yilning «Oila yili» deb e'lon qilinishi va mu munosabat bilan oila manfatlarini ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan tadbirlarning amaliyotga tatbik etilishi, respublikamizda oila,otaqonalik va bolalikni ijtimoiy muxofaza qilish, demokratik qadriyatlarning shakllanishida muhim o'ringa ega bo'lmokda. Mustaqillik yillarida oila masalalarini ilmiy-amaliy o'rganishda katta e'tibor berilishi esa bu boradagi katta imkoniyatlarni vujudga keltirmokda. Bu imkoniyat oila a'zolari ma'naviyatini yuksaltirishga, ularinng huquqiy va tibbiy ongini shakllantirishga xizmat qilmokda. Ayniksa, yoshlarimizda oilaviy hayotga bo'lgan xurmat oshmokda. Ayollarning ijtimoiy hayotdagi makomini oshirishga karatilgan barcha imkoniyat va sa'y-harakatlarni birlashtirish, ularni turmush sharoitlarini yaxshilashorhali jamiyatnin yangilanishda ayollar ishtirokini kuchaytirishuchun sharoit yaratish ustuvor vazifalarni kuyaaytirish uchun sharoit yaratish ustuvor vazifalaridan biri bo'lib qolmoqda. Ma'lumki, mamlakatimizda I.A.Karimov iashabbusi bilan 1999 yilni «Ayollar yili» deb e'lon qilingan edi.

Otaqonaning birlamchi vazifasi – farzandni jamiyatga nafi tegadigan qilib tayyorlash, ya'ni ongli va xushyor shaxs qilib jamiyatga kushishdan iborat. xalqning harakat qilishi davlatmand bo'lish, jahongir bo'lishi, zaif bo'lib xurlikka tushish,baxtsizlik yuini tortib, e'tibordan holishi o'zgalarga tobe, kul va asir bo'lishi bolalikdan o'z ota onalaridan olgan tarbiyaga bog'liq.Oilalar tarbiya jarayoniga e'tibor berishda turli xil oilalarga ajratish mumkin.

1.Farzandlarning aniq maqsadlarini ko'zlab turli vositalar kumagida hayotga faol tayyorlovchilar toifasidagi oilada ona barcha o'zgarishlarning uyg'unlashtiruvchisi sifatida reja va tartib asosida maktabda rejaviy ta'lim kushimcha bilim olishlari uchun harkat qilishadi. Ta'lim olish xolati va mutaxassilikni egallash muammolari oila muhitida muxokama etib boriladi, uyda dars

tayyorlash qat'iy tarzda muntazam amalga oshiriladi. Urf odat va an'analarga meyor doirasida ratsional amal qilinadi.

2. Oila muhitida tarbiya, odob axloq masallalariga ta'lim ishlaridan ko'ra ustunrok ahamiyat beruvchilar toifasi, bunday toifa vaqillari oilaviy mxitda tinchlik, osoyishtalik, o'zaro xurmat sklanishi, mahalla - yurt mavqe e'tiborida bo'lish, an'analari va odatlarga katiy amal qilishi uyidagi gap kuchaga chiqmasligiga qat'iy amal qilishi belgilangan. Bunday oilalar farzandlarining zrtangi kuni, ularni faol va bunyodkor shaxs sifatida hayotg tayyorlashning aniq rejalariga ega bo'lmasalarda, o'z bolalarini jamiyatga bezarar o'stirishdan ogox bo'lib yashaydilar.

3. Oilada ota ona va farzandlar o'rtasidagi munosabatlarda masofa mavjid bo'lgan toifa. Mazkur toifaga mansub oilalarda ota ona farzandlaritarbiyasi va ta'lim saviyasi uchun maktablar mas'ul deb hisoblaydilar. Maktablar va boshqa ta'lim muassalari bilan hamkorlik qilmaydilar, ota onalar majlislariga kelmaydilar.farzandlarining axloqiy va ma'rifiy xolatlarini nazorat nazorat qilmaydilar. Bunday oilalar har kim asosan o'zi uchun yashaydi. Respublikamizdagi huquq tartibot idoralari ma'lumotlariga ko'ra, voyaga etmagan yoshlar o'rtasidagi tartibo'zarlik, jinoyatchilik kuchasiga kirib holishi xolatining undan to'qqiz kismi ayni shu toifaga to'g'ri keladi.

Tabiiyki, mustaqillika erishilgandan sunggi o'n uch yil yaangi kadiriyatlarga o'tish, o'zlashtirish va bu kadiriyatlar asosida boshqacha yashashdan iborat murakkab jarayonlarni boshdan o'tkazish davri bo'ladi. Birgina madxiya misolini olaylik. Tarixiy manbalarning guvoxlik berishiga ko'ra, gimnlar Vatan yo'lida yakka yolg'iz jonini tikib, qurbon bo'lgan fidoiy qaxramonlar ruxiga alg'ov, bahishlov. Yana ham aniqroq aytadigan bo'lsak, tantanali marsiyadir. Tabiiyki, marsiya aytiladigan paytda marxumlar ruxining xurmati uchun odamlar o'z o'rinlaridan turib, jo'r bo'lib marsiyani ijro etishgan.

11-mavzu: Demokratik jamiyat shakllanishda mahalla va fuqarolarning o'zini o'zi boshharish organlari

Rivojlangan demokratik mamlakatlarda XX asrning ikinchi yarmidan boshlab davlat boshharuvining nomatkazlashuvi natijasida o'zini o'zi boshharish organlari jamiyatning asosiy institutlaridan biriga aylandi. Mahalliy o'zini o'zi boshkrish (Garbda muntsipial deyiladi) deganda, u yoki bu ma'muriy birliklardagi axoli vakolatlarini ifodalovchi, shuningdek, saylangan organlar va ularning ma'muriyatlari tomonidan amalga oshiriladigan, mahalliy ahamiyatga ega bo'lgan ishlarni boshharish ishlarini boshharish tushiniladi. Mhalliy o'zini o'zi boshharish nazariyasi dastlab XVIII asrning ikkinchi yarmida Garbiy Evropada paydo bo'lgan, uning tabiati va jamiyatdagi urni mahalliy hokimiyatlar va o'zini o'zi boshharish organlarining fuqarolar tomonidan saylanish printsipi g'oyalari bilan bog'liqdir. Yangi tarixning ilk davrida fuqarolar tomonidan aylanadigan o'zini o'zi boshharish organlarining mustaqilligi kontseptsiyasi, ularning kishlok jamoalari va shaharlardagi ishlarga raxbarlik qilishda markaziy hokimiyatga nisbatan alohidalik hamda boshharuvning mustaqiligiga imkoniyat yaratadi. Bu organlarga davlat boshharuvi sohasidan tashharidagi alohida bir bugin sifatida qarash rusumga kirdi.

1985 yil 15-oktyabrda Evropa ittifoqi tomonidan kabo'l qilingan «Mahalliy o'zini o'zi boshharish to'g'risidagi Evropa hartiya»sining 3-moddasida bu tushuncha kuidagicha ifodalangan: «Mahalliy o'zini o'zi boshharish deganda, mahalliy o'zini o'zi boshharish organlarining o'z ma'sulligida, mahalliy axoli manfaatlari asosida, qonunlar doirasida uning davlat ishlarining aksariyat kismini boshharishi va uni real uddalay olish kobilyatiga aytiladi. Bu huquqlar erkin, yashirin, teng, to'g'ridan to'g'ri umumiy saylovlarda saylangan a'zolardan iborat kengashlar yoki majlislar tomonidan amalga oshiriladi. Kengashlar yoki majlislar o'zlariga hisobotlar berib boruvchi ijroiya organlariga ega bo'lishi mumkin. Bu qoidalar majlislariga, referendumlarga yoki fuqarolar to'g'ridan to'g'ri ishtirok etishining qonunyo'l qo'ygan boshqa shakllariga murojat etishni istisno etmaydi».

harb jamiyatshunos olimlari mahalliy o'zini o'zi boshharishga doia tushunchalarning nazariy jihatlarini ham ishlab chiqkanlar. Unga binoan, «mahalliy boshharuv» deganda, «davlat boshharuvidan kuidagi barcha darajalarni, « mahalliy hokimiyat » deganda esa saylangan kengash

va unmng ijroiya organlari vositasida o'z saylovchilari manfaatlarini ifoda etuvchi va harakat qiluvchi tashkilotlar tushiniladi.

«Mahalla» arabcha so'zdan kelib chiqib, «shahar ichidagi shahar» ma'nosini anglatadi. Tarixchi olim Narshaxiy «Buxoro tarixi» asarida bundan 1100 yil ilgari mahalla xalqning boshharuv uslubi ekanligini yozgan edi. Kadimda mahalla nafakat ijtimoiy, balki ma'muriy-hududiy to'zilma tarzida ham e'tirof etilgan. Alisher Navoiyning «Xayratul - abror» asrida mahalla haqida vikrlar uchraydi. Xirot shaxri yuzta kichiq «shaharcha» mahallalar tashkil topganligi bayon etilgan. Demak, kadim zamonlardayok o'zini o'zi boshharish organlarining ilk kurtaqlari namoyon bo'lgan. Sharkda bu jarayon bir necha ming yillik tarixga ega bo'lgan mahallar ko'rinishida kishilarning o'z manfaat va kizikishlarini jamiyatdagi munosabatlarda ifodalash hamda ximoya qilish maqsadida har xil uyushmalar, partiyalar, jamiyatlar, harakatlar va boshqa tuzilmalar sifatida paydo bo'lishiga asos solinadi.

Sobiq SSSR davrida mahalla institutining mazmuni va va vazifalarin butunlay izdan chiqkan edi. Bu davrda mahallalar o'zining huquqkiy makomini yo'qotdilar. Ularning asosiy faoliyati sobiq komunistik partiyaning mahalliy tashkilotlarni kullab kuvatlashdan, shuningdek, mahalliy an'ana va krf odatlar, odob axloq me'yorlarini tashvikot targibot qilish, oilalardagi marosimlar va boshk tadbirlar o'tkazishda komunistik prtiyaning ko'z va kulogi, bo'lib turish kabilardan iborat bo'lib keldi. Bu davrda kadimddan ma'naviyat, ta'lim va tarbiya masalalarini hal etib kelgan mahallalarning urni deyarli yo'qka chiharildi.

Mustaqillik davriga kelib fuqarolarning mahalliy o'zini-o'zi boshharish organlari qonuniy maqomini mustahkamlashga, ularni fuqarolik jamiyatining asosiy institutiga aylantirishga doir jiddiy islohotlar amalga oshirildi. Mustaqillik yillarida mahalla tarixiy va rivojlangan mamlakatlardagi tushunchada aniq belgilangan ijtimoiy- demografik, madaniy-ma'naviy va hududiy – ma'muriy birlik sifatidagi makomga erishdi. U o'z hududidagi fuqarolar o'rtasidagi an'analar va urf odatlar, insoniy, xujalik, huquqiy munosabatlar birligini tashkil etgani holda fuqarolrning o'zaro ijtimoiy munosabatlarini boglab turish vositasiga aylandi. Mustaqillikning ilk davridan boshlab Preziden I.A.Karimov mahallalarni fuqarolik jamiyatining asosi deb bildi va ularni har tomonlama rivojlantirish chora tadbirlarini amalga oshirib kelmokda. Preziden I.A.Karimov 1995 yildayok shunday fikrni bildirgan edi: «Ma'lumki, asrlar mobaynida mahallalarda ko'pdan ko'p hayotiy muammolar o'z echimini topib keladi ». Mustaqillik davrida mahallaning tashkiliy, ijtimoiy va huquqiy makomini mustahkamlash borasida chuqur islohotlar amalga oshirildi. Eng avvlo, «mahalla» atamasi tarixda birinchi marta Konstitutsiyaga kiritildi. Unga axolining o'zini o'zi boshharuvning noyob shakli sifatidagi konstitutsiyaviy huquqiy maqom berildi. 1992?yilda O'zbekiston Prezidentining « Respublika «mahalla « xayriya jamgarmasining faoliyatini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida» gi 1998 yildagi «Fuqarolarning o'zini o'zi boshharish organlarini kullab kuvvatlash haqida» gi , 1999 yildagi «Axolini aniq yo'naltirilgan ijtimoiy madad bilan taminlashda fuqarolarning o'zini o'zi boshharish organlari rolini oshirish to'g'risidagi»gi Farmonlari shuningdek kam taminlangan va ko'p bolali oilalarni ijtimoiy ximoya qilishga karatilgan qator farmon harorlar qonunlar va boshqa me'yoriy xujjatlar e'ldon qilinganligi uning isbotidir.

Hozirgi davrda mahallalarning ijtimoiy mavkeini oshirish borasida olib borilayotgan ishlar ikkita yo'nalishni nazarda tutadi. Birinchisi, ma'naviy vazifa bo'lib, u xalqimizning ming yillik tarixidagi noyob, eng aziz ananalarni qadriyatlarni qaytadan tiklash va rivojlantirishdan iorat. Ikkinchisi, siyosiy vazifa bo'lib, u Prezident I.A.Karimovning mahalla institutini zamon talablariga muvofiq tarzda tiklash, shuningdek, viloyat. Shahar, tuman xokimliklari zimmasiga yuklangan ko'pchilik vazifa va huquqlarni fuqarolar o'zini o'zi boshharish organlariga, yani mahallalarga berib, ular makomini joy?joyiga qo'yib shu tarika jamiyatimiz hayotini demokratiyalashda yangi va juda muhim imkoniyatlarga erishishdan iboratdir.

Ayniqsa mahalla fuqarolar yiginlariga O'zbekiston Respublikasi Prezidentiga, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga, xalq deputatlari viloyat, tuman va shahar kengashlariga saylovlar o'tkazuvchi uchastka saylov komissiyalari a'zoligiga nomzodlarni okrug saylov komissiyalariga tasdiqlash uchun tavsiya etish huquqi berilgan. Shuningdek mahalla fuqarolar yiginlariga xalq

deputatlari tuman, shahar Kengashi deputatligiga to’g’ridan to’g’ri nomzod ko’rsatish. O’zbekiston Respublikasi Oli Majlisi deputatligiga tashabbus guruxlari tomonidan ko’rsatiladigan nomzodlarni taqlif etishda ishtirok etish kabi vakolatlar va huquqlarning berilishi mahallalarni o’zini o’zi boshharish organlari sifatida jamiyatimiz siysiy hayotidagi urnini yanada oshib borayotganligini ko’rsatadi.

Prezident I.A.Karimov ikinchi chaqiriq Oliy majlisning IX sessiyasidagi ma'ro’zasida o’zini o’zi boshharish organlari faoliyatini takomillashtirish xususida qo’yidagi fkrni bildiradi: «hayotimizni erkinlashtirish yunalio’lariinng yana bir muhim yo’li - markaziy va yuqori davlat boshkruv idoralari vazifalarini davlat hokimiyatining qo’yi to’zilmalariga, fuqarolarning o’zini o’zi boshharish organlariga bosqichma-bosqich o’tkaza borishni ta'minlashdir ».

Albatta, davlat tomonidan mahallalarga katta boshharuv vakolatlarini bnrishda avvalo, ularning axoli faolligini oshirishdagi urnini yuksaltirish ko’zda tutildi. Chunki mahalla fuqarolar yiginlarida etarlicha huquq bo’lmasa, ular o’zini o’zi boshharishni bajarish kobilyatigi ega bo’la olmas edila. Shuningdek, mahallalarning axoli va davlat oldida ma'suliyat sezishlari uchun ham avvalo keng huquqlarga ega bo’lishlari lozim edi. Xozirgi davrdp jamiyatning siyosiy sohasini erkinlashtirish maqsadlaridan kelib chiqib, mahalla fuqarolar yiginlariga boshharuvning turli yo’nalishlariga etakchilik qilish vakolatlari berildi. Mahallalar o’z hududida yashayotgan fuqarolarning turli ijtimoiy muammolarni hal qilib berishda bevosita ishtirok etadilar.: kariyalar, fvxriylar, etimlar, baynalminal – harbiylar, kam ta'minlangan va ko’p bolali oilalar manfaatlariximoya qilinadi. Mahallalar siyosiy harorlar kabo’l qilishda jamoatchilk ishtirokini faollashtirishning muhim vositasi ekanligini hayotning o’zi isbotlab berdi. Mamlakat siyosiy hayotida fuqarolarning siyosiy harorlar kabo’l qilishdagi ishtirokini ta'minlab beruvchi asosiy bugin, bu - mahalla fuqarolar yiginlaridir. Shuningdek, fuqarolarning ijtimoiy hayotdagi faolligini oshirish kobilyatiga ega bo’lgan birdan-bir boshharuv tizimi ham mahalla fuqarolar yiginlari.

huquqiy demokratik davlatda saylov qonunlari va uni o’tkazish muhim urnini egallaydi. Buning yorqin isbotini fuqarolarning o’zini o’zi boshharish organlariga saylov o’tkazish ham istisno emas, 2001 yil may-iyun oylarida mamlakatimizda o’zini o’zi boshharish organlari - mahalla, ovul, kishlok, shaharcha fuqarolar yiginlariga o’tkazilgan saylov busoha raxbarlarining etuk kadrlar hisobiga sifat jihatidan o’zgarishiga olib keldi, O’zbekiston Respublikasi Oliy Kengashning 2001 yil 12 apreldagi «Fuqarolarning o’zini o’zi boshharish organlariga saylov o’tkazishni tashkil etish to’g’risida»gi harorida tashkilotchilik kobilyatiga hamda axoli o’rtasida yuqori obru etibor va xurmatga sazovor bo’lgan, dalat hokimiyati organlari vakolatlarining bir kismi bosqichma-bosqich fuqarolarning o’zini o’zi boshharish organlariga berilishi to’g’risidagidir.

12-Mavzu: Demokratik jamiyat barpo etishda nodavlat va jamoat birlashmalarining o’rni

Sobiq Ittifoqda 1985 yillardan boshlangan demokratiyalash va oshkoralik jamiyatni tubdan yangilash, uning hamma sohalarini va qatlamlarining siyosatlashuvini jadallashtirdi, hayotda yangidan- yangi ijtimoiy- siyosiy xaraktlarni, birlashma va tashkilotlarni yuzaga kelishiga yo`l ochdi. Bu jarayon O’zbekistonning mustaqillik arafasi va mustaqillik davriga ham xosdir.

1988-90 yillarda ijtimoiy- siyosiy tashkilotlarni intensiv ravishda son jihatdan ko’rayib borish jarayoni raydo bo’ldi. Jumladan «Birlik» xalq xarakati, «Erk» demokratik partiyasi va x.k. Ammo ular o’z faoliyatlarida konstruktiv, siyosiy nufuz va aql- idrok bilan siyosiy madaniyat doirasida ish qurmadilar.

Siyosiy partiyalar, ijtimoiy tashkilotlar va xarakatlarning faoliyatini ta'minlovchi huquqiy asosning yaratilishi mamlakatda ko’r partiyaviylik tizimini shakllantirish va davlatni demokratik yo`ldan barqaror rivojlanishi imkoniyat yaratdi. To’la huquqiy asosida tashkil torgan partiyalar o’zlarining demokratik mazmun va tamoyilidagi dasturlari bilan chiqib muxolifatlar sifatida demokratik jarayonlarni rivojlantirishda, mamlakat ijtimoiy- siyosiy taraqqiyotiga o’z hissalarini qo’shib kelmoqdalar.

So’zimiz oxirida partiya tushunchasiga aniqlik kiritish maqsadida uning mohiyatini ochishga e'tiborni qaratamiz. «Partiya» lotinchadan olingan bo’lib «qism» degan ma'noni anglatadi. Siyosiy partiya biron bir ijtimoiy sinfning qismi, aniqroqi uning eng faol, ongli va uyushgan qismidir. Ma'lum mafkuraga, siyosiy yo`nalishga suyangan holda va aniq sotsial sinfiy manfaatlardan kelib chiqib, partiya hokimiyatini qo’lga olish va amalga oshirish maqsadida ijtimoiy va siyosiy hayotda faol qatnashishga intiladi.

O’zbekiston Respublikasida keng ijtimoiy guruqlarning manfaatlarini ifodalash va himoya qilishga qodir bo’lgan beshta siyosiy partiya va bitta xalq xarakati mavjud. Bular: O’zbekiston xalq Demokratik partiyasi (XDR); Vatan taraqqiyoti partiyasi «Adolat» sotsial Demokratik partiyasi; O’zbekiston milliy tiklanish demokratik partiyasi; O’zbekiston «fidokorlar» milliy demokratik partiyasi, «Birlik» xalq xarakati.

O’zbekiston Xalq Demokratik partiyasi - tashkiliy jihatdan to’la to’kis shakllangan, (1991 yil 1 noyabr) g’oyaviy siyosiy tomondan o’zining aniq yo`li va mafkurasiga ega, jamiyatda munosib urinni egallagan nufuzli siyosiy kuch- rarlament xilidagi partiyadir. 1999 yil 5 dekabr Oliy Majlisga, 2000 yil 9 yanvar Prezident saylovi mazkur partiya uchun jiddiy imtixon bo’ladi. Partiya mehnat axli, har bir oilaning moddiy va ma'naviy, barkamol bo’lishiga imkoniyat yaratish, uning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini kafolotlash, barcha fuqarolar sha'ni, qadr- qimmati, tinch hayotini ishonchli ximoya qilish- mazkur partiyaning bosh siyosati, uning kundalik faoliyatining muxim vazifasi hamda oliy dasturiy maqsadi.

«Vatan taraqqiyoti» partiyasi 1992 yil 24 mayda tashkil tordi. Partiyaning dasturini mazmuni va partiyaning oliy maqsadi, siyosiy yo`li Vatan taraqqiyotiga xizmat qilishdir.

«Adolat» sotsial- demokratik partiyasi 1995 yil fevralida o’zining qurilayotgan chaqirib, partiya nizomi va dasturini qabul qildi. Partiyaning asosiy maqsadi mustaqil O’zbekiston Respublikasida yashayotgan barcha millat va elatlarning umumiy manfaatlariga mos keladigan siyosiy, iqtisodiy demokratik tamoyillarga asoslangan yangi ijtimoiy munosabatlar qaror torgan adolatli fuqarolik jamiyatini qurishdir.

O’zbekiston milliy tiklanish demokratik partiyasi 1995 yilning 3 iyunida tashkil tordi. Partiya milliy istiqlol va milliy tiklanish g’oyalarini o’zining asosiy vazifasi deb hisoblaydi. Partiya o’z xarakatlarining asosiy yo`nalishlari deb quyidagilarni biladi; millatlarning ma'naviy birligi; Vatan (Turkiston) - yagona oila; kuchli demokratik davlat; milliy qadriyatlar; ilmiy-texnika taraqqiyoti va umumjahoniy integratsiya; zamon kishisi; milliy istiqlol.

O’zbekiston «Fidokorlar» milliy demokratik partiyasi 1998 yil dekabrida tashkil tordi. Partiya o’zining dasturida mamlakatda dolzarb muammolarni hal etishda fidoyilik vazifasini qo’ygan. O’zbekistonda siyosiy, iqtisodiy muammolarni hal etishda va xalqimizning ma'naviyatli ma'rifatli qilib tarbiyalashda hamda jamiyatda xalollik, roklik qadriyatlarini qaror tortirishda fidokorlik ko’rsatishdek ulkan vazifani o’z dasturiga kiritgan.

«Birlik» xalq xarakati 1995 yil 9 iyunda tashkil tordi. Xarakat Respublikadagi ijtimoiy-siyosiy barqarorlik, islohotlarning qat’iy va izchil bo’lishiga ko’maklashishi, O’zbekiston zaminida yashayotgan aholining barcha tabahalari, barcha millat va elatlarning do’stligi, axilligini va fuqarolar totuvligini ta'minlashga o’z xissalarini qo’shish, xalqni shunga da'vat etishni o’z oldiga maqsad qilib qo’ygan.

7.3. O’zbekistonda demokratik islohotlarni chuqurlashtirishda jamoat birlashmalarining tugan o’rni va roli.

Ko’rpartiyaviylikni mamlakatda, jamiyatda mavjud bo’lgan ikki va undan ortiq partiyalar majmui tarzida oddiy tushunish mumkin. Ko’rpartiyaviylik hozirgi ijtimoiy siyosiy hayotning uzviy qismidir. Turli partiyalar, ularning dasturlari, tadbirlar orhali hozirgi zamonning boy va sermazmun hayoti o’z ifodasini toradi, jahondagi ilg’or mamlakatlarda, jumladan O’zbekistonda turli siyosiy partiyalarning faoliyati mamlakatdagi muayyan qonun- qoidalarga suyanadi. Shu qonun qoidalardan chekinish, jamiyat manfaatlariga zid, deb toriladi va siyosiy partiya shu asosda takiklanadi.

O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 57 moddasida aynan shu so’zlar yozib qo’yilgan.

Ko’rpartiyaviylik jamiyat madaniyatning ko’rsatkichidir. Ko’rpartiyaviylik madaniyati deganda biz siyosiy partiya nima, uning qanday dasturi va xarakat usuli to’g’ri, siyosiy partiyaga a'zo bo’lish kishiga qanday burch va huquqlar beradi, jamiyatga, uning raxbariga qanday munosabatda bo’lish kerak kabi ma'lumot bilimlarni bilish va unga rioya qilishni tushunamiz.

Qisqacha xulosalar

O’zbekistonda siyosiy partiyalar va jamoat birlashmalariningvujudga kelishi ijtimoiy-siyosiy taraqqiyotning ob'ektiv jarayoni bo’lib u jamiyat ijtimoiy-siyosiy tizimi bilan boglik

Ko’rpartiyaviylik jamiyatda soglomlikka,trlicha yondashuvga muqobillikka, sog’lom raqobatga va samarali tan?idga olib keluvchi muhim omildir.

Jamoat birlashmalari Respublika hayotida, jamiyat ishlariini boshkarish roli tobora ortib bormoqda . Ular o’z vazifalarini faol bajarish bilan davlat siyositani amalga oshirishga, jamiyatni yangilash ishiga tobora ko’proq hissa qo’shmoqdalar, ular uyushgan mehnatkashlarning manfaaatlarini har tomonlama ifodalashga faol qatnashmoqdalar.

13-Mavzu: Demokratik jamiyat qurilishida kuchli ijtimoiy himoya va adolat tamoyillari

Nima uchun jamiyatda ijtimoiy-siyosiy brharorlik muammosi o’ta dolzarb muammoga aylandi. Buning sabablarini o’tmishimiz tarixidan izlanishimiz kerak. 1985 yillarda boshlangan demokratiya, oshkoralik, xilma xil rasmiy va norasmiy tashkilotlar hamda xarakatlarni yuzaga keltirdi, keyinchalik ular o’zlarini siyosiy partiyalar deb e'lon qildilar. Bu partiyalar va ijtimoiy xarakatlar siyosiy hokimiyatni qo’lga kiritish uchun kurashni avjiga mindirib, amalparastlikdan iborat maqsad- mudaolarini birinchi o’ringa qo’yib xarakatlarni boshladilar. Mitingbozlik qilishdi, shov?in suron solishdi. Ayrim siyosiy tashkilotlarning ba'zi vaqillari jumxuriyatimizda qilinayotgan ishlardan to’la xabardor bo’lmagan yoshlarni noto’g’ri yo’lga solishga xarakat qildilar. Ular vaziyat qancha og’ir bo’lsa, bizga shuncha yaxshi bo’ladi qalbida ish ko’rib vaziyatni keskinlashtirmoqchi bo’ldilar. Bunday beboshlik, soxta demokratik xarakatlarning oldi olindi, bunda mamlakat raxbariyatining, avvalo I.A. Karimovning roli katta bo’ldi.

Ichki omillar bilan birga tashqi omillar ham juda tezlik bilan rivojlanmoqda ediki, bu o’ta xavfli omillar hisoblanadi.

Mamlakatda ijtimoiy- siyosiy barqarorlikni saqlashning asosi va eng muhim omili bu ko’r millatli fuqarolar o’rtasidagi birlikni, milliy totuvlikni ta'minlay olishda edi. O’zbekiston mustaqilligining birinchi kunlaridayo? bu masalani tashkil torishi mustaxkam qilib qo’yilgan edi. O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 2 bob 8- moddasida «O’zbekiston xalqini millatidan qat’iy nazar, O’zbekiston Respublikasining fuqarolari tashkil etadi, deyilsa, u bob 18- moddasida «O’zbekiston Respublikasidagi barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega.... » deyiladi. Bu 100 dan ortiq millatga ega bo’lgan O’zbekistonda milliy totuvlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Bugungi kunda Respublikada faoliyat ko’rsatayotgan 100 dan ortiq milliy madaniy markazlar do’stlikni mustaxkamlash, ijtimoiy- siyosiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

har qanday jamiyatda ijtimoiy-siyosiy barqarorlikni qaror tortirishda iqtisodiy hayot tuzilmalarining bazis va ustkurmasidan o’rin olgan asosiy tizimlarning bir biriga munosib kelishi ham katta ahamiyatga egadir.

Ijtimoiy hayot tuzilmasidagi elementlarning o’zaro mutanosibligi jamiyatni qayta qurishga bo’lgan urinishlarda yoki jamiyatni yangi bosqichiga o’tishi sharoitida buziladi. Bunday sharoitda eski bazis va ustkurma o’rniga yangisini vujudga kelishi jarayoni boshlanadi. Ana shunday sharoitni eski ijtimoiy tuzilmani butun elementlari bilan yo`q qilib tashlash yangisini vujudga keltirish uchun urinish tabiiy ravishda sotsial rortlashga sabab bo’lib qoladi. Bunday sharoitda sub'ektning roli sezilarli darajada ortadi. Ijtimoiy-siyosiy barqarorlikni saqlab holish va mustahkamlash reformaterlarning iqtidoriga, ularning ijtimoiy ongiga va saviyasiga ko’r jihatdan bog’liq bo’lib qoladi.

Gar bazis va ustkurmadagi tizimlarning mutanosibligi haqida borar ekan, ijtimoiy tuzilmani hamma tizimlarini umumiy yo`nalishi bir narsaga, ya'ni insonga, uning manfaatlariga va davlat

mustaqilligini saqlashga, eng yaxshi va ezgu niyatlarni amalga oshirishni ta'minlab berishga, muhim omil hisoblangan ijtimoiy- siyosiy barqarorlikni saqlash, mustahkamlab borishga qaratilganligidadir.

Respublikaning ijtimoiy-siyosiy barqarorligi davlatimiz joylashgan mintaqadagi tinchlik osoyishtalikka ham ko'r jihatdan bog'liqekanligini ko'rsatib I.A. Karimov Markaziy Osiyo mintaqasida barqarorlikka taxdid soluvchi qanday xavf- xatarlar borligini, bu xavf- xatarlarning oldi o'z vaqtida olinmasa u gazak olib ketishini o'zining «O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida: xavfsizlikka taxdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyoti kafolatlari», «O'zbekiston XX asrga intilmoqda» asrlarida ilmiy nazariy va amaliy jihatdan ochib bergan. Shuningdek ularda mintaqada ijtimoiy- siyosiy barqarorlikni saqlash shartlarini juda asosli qilib ko'rsatib bergan.

O'zbekiston hukumatining oliy maqsadi mamlakat ichkarisida va tashharisida bo'ladigan xavfsizlikka, barqarorlikka taxdid soluvchi har qanday omillarni bartaraf etib borish, xalqlarning xayot darajasini doimiy ravishda ko'tarib borish, O'zbekiston xalqiga munosib turmush tarzini yaratib berishdir. O'zbekiston xalqiga munosib xayot barro etishning Prezidentmiz ko'rsatib o'tgandek , to'rtta shartini bajarishni taminlashga ustivorlik berilishi va elatlar o'rtasidagi totuvlikni ko'z ?orachiqiday asrash, bundan har bir inson manfaatdor ekanligini doimo esdan chiharmaslik lozim ikkinchidan, mulkka yangicha munosabatda bo'lish, uni avaylab asrash, ko'raytirib berish, talon- tarojlikka yo`l qo'ymaslik, mulkning hamma formalarini tinimsiz rivojlantirib borish, uchinchidan, fuqaro, avvalo faollar tafakkurini o'zgartirish zarur. Tafakkurni o'zgartirish o'ziga xos murakkab jarayon, lekin eskicha tafakkur yuritish taraqqiyotimizga katta to'siqdir. Shuning uchun xam hamma sohada bo'layotgan katta o'zgarishlarni xis qilish, zamon va davrni o'zgarib borayotganligini, insonlar, davlatlar, millatlar o'rtasidagi obektiv o'zgarishlar jarayoni subektni ta'sirisiz o'z qonuniyatlari asosida davr, makon va zamon qonuniga bo'y sundirilganini tan olish va tafakkurimizda keskin o'zgarish yasashimiz zarur. To'rtinchidan, bu jamiyatimiz tafakkurida yurt ozodligi g'oyasining ustivorligi, millatimizga, xalqimizga berilgan ozodlikni, mustaqillikni Olloh Taoloning inomi deb tariflasak mubolag'a bo'lmaydi. Chunki bu xalqimiz uchun berilgan ma'naviy ne'matdir. Inson tabiatan ozod va erkin yaratilib, xalq va millat sifatida qaror torgan ekan, millatning mustaqilligi har qanday zo'rovonlikdan, davlatlar zulmidan ozod yashashi unga berilgan ne'matdir. Ozodlik, mustaqillik tuyg'usi har bir O'zbekiston fuqorosi uchun muqaddas tuyg'uga aylanishi kerak. Mamlakatimizning har bir fuqarosini tafakkurida mustaqillik va ozodlik tushunchalari qat'iy o'rin olishi va qaror torishi mustaqilikni mustahkamlashning muhim omili bo'lishi bilan birga mamlakatda sog'lom muhitni yaratishda katta xizmat qiladi.

Qisqacha xulosalar.

Jamiyat ijtimoiy-siyosiy barqarorlikni saqlanishida va jamiyatning bir tekisda iqtisodiy, siyosiy, madaniy jihatdan rivojlanib borishida haqiqiy demokratik jarayonlarni qaror torishi muhimdir. Buning uchun, Prezidentimiz Islom Karimov ilgari surayotganidek xalqimizning ma'naviy barkamolligi,savodxonligi, intellektual yuksalishiga erishish asosida xalqning iymon va e'tiqodini baquvvat qilish orhali ijtimoiy-siyosiy barqarorlikni ta'minlash mumkin.

14-Mavzu. O'zbekistonning jahon hamjamiyati bilan hamkorligida demokratik tamoyillarga asoslanish

Insoniyat, mamlakatlar va xalqlar hayotida XX asr royoniga etmoqda. Respublikada yashovchi kishilarning tirikchilik tashvishi bilan birga -«Bu yoruh olamda biz kimmiz va ne bir sir - sinoatimiz, qayoqqa qarab ketayarmiz? Yangi XX1da bizning uzimiz qaerda va qanday buladi degan savollar uylantirishi zarur».

So'nggi vaqtlardagi uzgarishlar xozirgi zamon va kelajak uchun qanday tarixiy axamiyatga molik. Bunga to'g'ri baxo berish lozim.

Dunyo xaritasida yangi davlatlar raydo buldi.Ular sotsiolistik o'tmishga ega. Ular og'ir yo'l bilan mustaqil rivojlanish yo`liga utdi.O'z mavqelarini mustaxkamlashga intilmoqdalar.Ularda bozor iqtisodiyotiga ega bulgan, chinakam demokratik jamiyat qurish vazifasi turibdi.

O'zbekistonning kelajagi qanday, oldimizdagi yo'lda qanday muammolar mavjud.Eng asosiysi barqarorlik va xavfsizlik yo'lida taxdid bulib turgan muammolarni anglab etayapmizmi? Jamiyatimiz tuxtovsiz va barqaror rivojlanishga, biz istiqomat qilayotgan mintaqada jug'rofiy siyosiy muvozanat saqlanishiga nimalar kafolat bula oladi?

Sotsializmdan keyingi raydo bulgan davlatlar o'z xavfsizligi va barqarorligi yo'lida taxdid bo'lib turgan muammolarni baxolashga etarli darajada jiddiy munosabatda bulishmayarti. Eng fojialisi insonlar qurboni bulmoqda. Ijtimoiy rivojlanish va taraqqiyot jarayonlari sekinlashmoqda. Axolida ertangi kun uchun ishonchsizlik u xayotidan va harindosh-uruhlari va yaqin kishilarining xayotidan xavatir xissi uyqonmoqda.

Prezidentimiz ta'kidlaganidek totalitar tuzum emirilgandan keyin dunyoning ?utublarga bo'linishi barxam tordi. Lekin, keyingi yillarda butun dunyo miqyosida va mintahalar darajasida vujudga kelayotgan tashqi munosabatlar tan?idiy taxlil qilishdir.

MDX davlatlari urtasidagi integratsiyani rivojlantirish masalalari.

1992 yil 15 maydagi Toshkent kengashida 13 ta muxim muammo yuzasidan bitimga erishildi. Asosiysi «Kollektiv xavfsizlik, tinchlikni saqlash,kollektiv kuchlarning maqomi haqida bitimdir».

1993 yil 24 sentyabrdagi Moskva uchrashuvida Iqtisodiy ittifoq barro etish masalasi muxokama qilinib shartnoma imzolandi. Bunda Gruziya qo'shilganligi e'lon qilindi.

1998 yil 29 arrel uchrashuvida B.Elsin MDX davlat boshliqlarining 2000 yilgacha raisi, U.Sultonov MDX mamlakatlari xukumat raxbarlari Kengashining raisi etib tayinlandi.Shu yillarda 1300 ga yaqin xujjatlar qabul qilinib aksariyati qog'ozlarda qolib ketdi.

MDXdavlatlari orasida ikkilik, to'rtlik, beshlik tarzida guruxlar raydo bulib MDXning xar tomonlama zaiflanishiga olib keldi.

Uzbekiston Rossiya bilan alohalarni kengaytirib bormoqda masalan 1997 yilgi savdo oboroti 600 million AQSh dollorini tashkil etdi. Ikki mamlakat urtasida 260 dan ortiq qo'shma korxonalar foaliyat kursatmoqda.

Ukraina bilan xam alohalar rivojlanmoqda 1997 yilda savdo xajmi 350 milion dollarga etdi, 20ta qo'shma korxonalar faoliyat kursatmoqda.

Markaziy Osiyoda jo'qrofiy-siyosiy jihatdan markaziy o'rin tutgan O'zbekiston kuchlar tengligi va muvozanatini ta'minlash, strategik muhim bo'lgan ushbu mintaqada hamkorlikka mustahkam zamin yaratish jarayonida sezilarli rol o'ynash uchun hamma imkoniyatlarga ega. Uning xududi o'zining mavjud va rotentsial tabiiy hamda xom ashyo zahiralari bilan hozirdayoq - XXI asr arafasida dunyoning siyosiy va iqtisodiy xaritasida ahamiyat kasb etmoqda.

Mintaqada ijtimoiy iqtisodiy jihatdan eng rivojlangan mamlakat, katta ma'naviy va madaniy kuch-qudratga ega bo'lgan O'zbekiston bugungi kunda qo'shni davlatlar - Qozoqizton, Qirg'iziston, Tojikiston, Turkmaniston va Afqoniston o'rtasida oqlovchi xalqa vazifasini o'taydi. O'zbekiston bilan faol hamkorlik qilish orhali butun Markaziy Osiyo mintaqasida manfaatli munosabatlar o'rnatish imkoniyatini ochadi. Yana soddaroq qilib aytganda,O'zbekiston Markaziy Osiyo davlatlari uchun chorraha bo'lib hisoblanadi. O'zbekiston Markaziy Osiyo davlatlarining markazida joylashuvining muhimligi, undan tashhari mintaqada har jihatdan rivojlangan, aholi soniga nisbatan, ilmiy texnikaviy jihatdan katta rotentsialga ega bo'lgan mamlakatdir.

O'zbekistonning qulay jo'qrofiy joylashuvining muhim tomoni shundaki, u Amudaryo bilan Sirdaryo oraliqida joylashgan. O'zbekiston xalqaro alohalarni yo`lga qo'yish masalasida va o'z taraqqiyoti istiqbollari jihatidan qulay jo'qrofiy-strategik mavqega ega bo'lgan mamlakatdir. Chunki qadimdan Sharq bilan G`arbni bog'lab turgan Buyuk Irak yo`li ham O'zbekiston hududi orhali o'tgan.

Markaziy Osiyo davlatlari o'z mustaqilligini qo'lgakiritganlaridan keyin, O'zbekiston o'zining jo'qrofiy siyosatidagi imkoniyatlaridan to'g'ri foydalana oldi va bugungi kunda mintaqada o'zining ijtimoiy-siyosiy barqarorligini saqlay oldi va bu masalada xalqaro tashkilotlarning obro'-e'tiborini , ishonchini qozondi. Markaziy Osiyo davlatlari masalasidagi, ya'ni mintaqaga tegishli bo'lgan muammolar O'zbekistonning bevosita ishtirokida hal etilmoqda.

1992 yil 6 iyo’l MDH davlatlarining Moskvada bo’lib o’tgan kengashida I.Karimov Tojikistondagi fuqorolar urushi haqida ?atti? tashvish bilan nutq so’zlashi yoki 1992 yil sentyabr, 1993 yil mart oylaridagi BMTning bosh kotibi Butrosu Butrosu Galiga yozgan xatida Tojikiston voqealariga jahon jamoatchiligini diqqat e'tiborini tortishi va Tojikistondagi keskinlikni yumshatish uchun qilgan harakati yoki 1993 yil 27 sentyabr BMT Bosh Assambleyasining 48-sesiyasida nutq so’zlab, O’zbekiston Respublikasi nomidan Markaziy Osiyoda xavfsizlik, barqarorlik va hamkorlik masalalari bo’yicha BMTning Toshkentda doimiy ishlovchi seminarini chaqirish , narkobiznesga harshi kurashishni kuchaytirish, Orol muammosini hal etish, Tojikiston muammosini tinch yo`l bilan hal etishda BMTning faoliyat ko’rsatishi kerakligi haqida so’zlagan nutqi va yana qator xalqaro yiqilishlarda jahon jamoatchiligining diqqatini mintaqaga qaratish uchun, mintaqadagi mavjud muammolarni hal etishda jonbozligi o’zining mevasini berdi.

O’zbekiston Markaziy Osiyodaning transrort, energetika, suv tizimi markazida joylashgan. Aholi soni ilmiy-texnikaviy va boshqa imkoniyatlari jihatidan mintaqadagi qo’shni davlatlardan ma'lum darajada ustun turadi. Tabiiy iqlim sharoiti, ulkan mineral xom ashyo zahiralari, strategik materiallari va qishloq xo’jalik xom ashyosining katta zahiralari mavjud. De?qonchilik madaniyati rivojlangan,qishloq xo’jaligi ma?sulotlarini katta mi?dorda eksrort qilish imkoniyatiga ega. O’zbekistonning o’zini neft, gaz, rangli metallar bilan ta'minlashgagina emas, balki eksrort qilish qudratiga ega mamlakatdir.

Shu bilan birga jo’qrofiy-siyosiy jihatdan O’zbekistonning o’ziga xos noqulayligi ham yo`q ema, ya'ni O’zbekiston to’g’ridan-to’g’ri rivojlangan, tinch,barqaror davlatlarga va dengiz yurtlariga chiqish imkoniyati cheklangan, Markaziy Osiyoda O’zbekiston bilan hududiy tutash bo’lgan mamlakatlarda to’rlanib qolgan muammolar ham O’zbekistonni jo’qrofiy-siyosiy jihatdan ?iyinchiliklarni tu?diruvchi omillarni keltirib chihargan.

Yana bir noqulaylik shundan iboratki, O’zbekistonning etnik, demografik, iqtisodiy va boshqa muammolar yuki ostida qolgan mamlakatlar ?urshab turibdi. Buning ustiga yuritimiz mintaqadagi diniy ekstemizm,etnik murosozlik, narkobiznes va har xil tashqi kuchlar tomonidan rag’batlantirilib kelinayotgan, ichki mojoro avj olgan Afqoniston va Tojikiston bilan chegaradosh. Prezident I.Karimov bu muammolarni o’zining "O’zbekiston XXI asr bo’sag’asida: xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolotlari" asarida har tomonlama batafsil tahlil qilib bergan.

Yuqorida ta'kidlab o’tganimizdek, O’zbekiston Respublikasining Prezidenti I.Karimovning butun diqqati bu qiyinchiliklarni bartaraf etishga, jo’qrofiy-siyosiy imkoniyatlarini mustahkamlashga, mintaqada mavjud muammolarni Jahon hamjamiyati bilan hamkorlikda bartaraf etish imkoniyatlarini izlab, qator takliflar bilan chiqmoqdakim, bu kelajakda albatta o’zining ijobiy natijasini bergay.

O’zbekistonnnig tashqi siyosatini yana bir yo`nalishi va muhim tomoni bu harbiy siyosatdir. 1995 yili 6 iyunda O’zbekiston Oliy Majlisi O’zbekiston Respublikasining harbiy doktirinasini qabul qildi. Bu doktirinada mamlakatni tashqi tinchliksevar siyosatiga hamohang va monand keladigan qoidalar o’z asosini tordi.

O’zbekiston Respublikasining harbiy doktirinasi asoslarining umumiy qoidalari O’zbekiston Respublikasi mudofaa siyosatining asosini tashkil etdi. Bu siyosat " Mustaqillik deklaratsiyasi "," O’zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi asoslari to’g’risida"gi qonun, O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, O’zbekiston Respublikasining BMT, MDH va boshqa xalqaro tashkilotlarning a'zosi sifatidagi majburiyatlarga asoslanadi.

O’zbekiston Respublikasi xalqaro maydongda siyosiy kuchlarni yangicha joylashuvini hozirgi holatini hisobga olib davlatning xavfsizligini ruxta ta'minlash hayotiy zarurligini e'tirof etdi, shu munosabat bilan doktrinani umumiy qoidasida O’zbekistonning rrintsirial belgilab oldi, bular:

Boshqa davlatlarning ichki ishlariga aralashmaslik, ularning suverenitetini va mustaqilligini, shuningdek davlatlararo shakllangan chegaralarning yaxlitligi va o’zgarmasligini hurmat qilish;

O’z fuqorolarining hayoti va qadr-qimmatini himoya qilish vazifasini o’z zimmasiga olish, o’zini-o’zi mudofaa qilishdan iborat ajralmas huquqini amalga oshirish, davlatning zarur darajada kafolatlangan harbiy qudratiga va mudofaa qobiliyatiga ega bo’lishini ta'minlash va boshhalar ;

Doktrinaning siyosiy jihatlari ham O'zbekiston tinchliksevar davlat ekanligini yana bir bor qat'iy isbotladi. Doktrinani siyosiy jihatlari quyidagi holatlarni o'z ichiga oladi:

jahondagi bironta ham davlatni o'zining dushmani deb hisoblamaydi, ularning birontasiga ham hududiy yoki boshqa da'vosi yo`q;

xalqaro muammolarni, davlatlararo siyosiy iqtisodiy ziddiyatlarni urush yo`li bilan hal etishga qat'iyan harshi chiqadi;

jahon hamjamiyati davlatlari o'rtasida harbiy majorolar chiqishining oldini olish, urush xavfini bartaraf etish dirlomatiyasidan foydalanishga faol ishtirok etish, ziddiyatlar keskinlashibketishini oldini olishga kuch-g'ayrat sarflash o'zining tashqi siyosatining asosiy vazifasi deb hisoblaydi;

bironta ham mamlakatga harshi birinchi bo'lib harbiy harakatlarni boshlamaydi;

yadro qurolisiz yashash rrintsirlariga amal qiladi, yadro qurolini joylashtirmaydi, ishlab chiharmaydi va sotib olmaydi;

Maraziy Osiyoda xavfsizlik,barqarorlik va hamkorlik masalari yuzasidan BMT ning doimiy seminarini chaqirish;

Markaziy Osiyo mintaqasini yadro qurollaridan holi hudud deb e'lon qilinishi;

kimyoviy bakteriologik va boshqa turdagi yalri ?ir?in qurollarini hamma erda yo`q qilinishini, O'zbekiston Respublikasining kimyoviy qurollarni ta'?i?lash to'g'risidagi Konventsiyasiga va bakteriologik qurollarni ta'?i?lash muammolari yuzasidan muzokaralarga qo'shilishini;

odamlarni ruhiyatiga halokatli ta'sir qiladigan vositalar, tektonik va boshqa turdagi qurollar chiharilishini ta'qiqlashni va boshqa qator insoniyatni tinchlik sevar manfaatiga xizmat qiladigan va kollektiv xavfsizligini ta'minlashga omil bo'lishi mumkin bo'ladigan, rrintsirial, muhim qoidalarni O'zbekiston o'zining tashqi siyosatining strategik ustivor yo`nalishlari deb belgiladi va jahon hamjamiyati davlatlari ham, har qanday urushlarni oldini olishga imkon beruvchi yuqoridagi holatlargga rioya qilishga chaqiradi.

O'zbekiston Respublikasining asosiy harbiy strategik vaziyatlarida ikki vaziyat hisobga olindi:

tinchlik davrida --- davlatning mudofaa qobiliyatini Respublika daqlsizligi ta'minlanishini kafolotlashga qodir darajada saqlab turishdan, uning suverenitetiga va ?u?udiy yaxlitligiga harshi qilinishi mumkin bo'lgan ig'vogarlik va tjovuzlarni oldini olishdan, qurolli Kuchlarning?ujumlari va mustaqil tarzda ham umumiy xavfsizlik to'g'risidagi shartnomalar qatnashchisi bo'lgan davlatlar qurolli Kuchlari bilan o'zaro hamkorlikda daf etish uchun doimo tayyor turishini ta'minlash;

urush chiq?an taqdirda --- tajovuzni kafolotli tarzda daf etish ham, o'z kuchlari bilan MDH tarkibidagi davlatlarning qo'shma harbiy kuch-qudrati bilan ko'r tomonlama tuzilgan shartnomalarga muvofiq tajovuzkorlarga qat'iyan talofat etkazishdan, hamda uni urushni davom ettirish imkoniyatidan mahrum etishdan iborat bo'lishini belgiladi.

qurolli Kuchlarning harbiy qudrati jangovar qobiliyatini orttiruvchi hamma omillar va imkoniyatlar ishga solinishi doktrinada ko'zda tutildi:

xilma-xil qo'shin turlari uchun ofitser kadrlar tayyorlash tizimni barro etilishi;

qurolli Kuchlarni jangovor texnika qurol-yaroqlarning eng so'nggi namunalari bilan qurollantirish;

harbiy kadrlarni tarbiyalash jarayoniga alohida e'tibor berib, harbiy fanning so'nggi yutuqlarini jangovor harakatlar olib borish tajribasini, shu jumladan chet el tajribasini ham hisobga olgan holda amalga oshirish va boshqa qator chora-tadbirlar belgilangan.

O'zbekiston Respublikasi o'zining qurolli Kuchlarini zamonaviy talablarga javob bera oladigan darajada tashkil etgan.

Qisqacha xulosalar.

Milliy va xalqaro xavfsizlikni ta'minlash masalasi hozirgi kunda eng dolzarb muammodir. xalqaro ahvol, davlatlararo munosabatlar tizimidagi ahvol, jahon miqyosida tinchlik uchun xavfli, taqlikali holatlarning saqlanib qolayotganligi bunga misol bo'laoladi.

Markaziy Osiyoda xavfsizlik tizimi yo`lga qo'yilmaganligi milliy va xalqaro xavfsizlikni ta'minlash masalalarini o'rtaga qo'yadi.

Mustaqil O’zbekiston milliy xavfsizligini ta'minlash bizlar uchun murakkab, qarama-harshiliklar kuchaygan davrda davlatchiligimizni qurishimiz, mustaqilligimizni mustahkamlab, bosqichma-bosqich bozor iqtisodiyotiga o’tish jarayoni asosida dunyo hamjamiyatida munosib o’rinni ta'minlashdan iborat.

Harbiy doktrina O’zbekiston Respublikasi mudofaa siyosatining asosi hisoblanadi. Bu bilan O’zbekiston xalqaro munosabatlarda tinchliksevarlik yo`lidan borib, o’z fuqorolarining hayotini himoya qilish vazifasini o’z zimmasiga olgan holda BMT ning ustaviga muvofiq o’z-o’zini mudofaa qilishdan iborat ajralmas huquqini amlga oshirish, davltimizning harbiy qudratiga va mudofaa qobilitiga ega bo’lishini ta'minlaydi.